

Мамажонова Хушрўй, Мелибоева Шоҳиста

**МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАР
ЭСТЕТИК ҲИС-ТУЙҒУ
ТАРБИЯСИ**

ЎҚУВ – УСЛУБИЙ ҚЎЛЛАНМА

ТОШКЕНТ 2019

КБК:80.14(Ўзб)
М-10
УЎК:324.(18+24)

ISBN 978-9943-563-50-6

МамажоновнаХ,МелибоевШ.

Мактабгача ёшдаги болалар эстетик хис-туйғу тарбияси/ ўқув-услубий қўлланма/-Тошкент:”NAVROZ”,2019.-56б.

Ушбу услубий қўлланмада мактабгача ёшдаги тарбияланувчилар эстетик хис-туйғуларини шакллантириш самарадорлигини оширишга ижобий таъсир кўрсатувчи йўл ва усуллар, турли иш шакллари, уларнинг мазмуни ҳамда ўтказиш тартиби баён этилган. Услубий қўлланмада ўз ифодасини топган барча иш-туруларнинг мазмуни, характери ва кўра асосан мактабгача таълимий ўналиш талабалари, тарбиячи ва ота оналар учун мўлжалланган. Мазкур услубий қўлланма Қўқон давлат педагогика институти илмий-услубий Кенгашининг 2019 йил май ойидаги йигилишида ўрганиб чиқилган ва чоп этишгатавсия этилган.

Такризчилар: М.М.Умарова—Мактабгача таълим кафедраси
кафедраси мудир, пфн, доцент

Б.Олимов —БТ ва МТ факультети декани, пфн, доцент

Мазкур услубий қўлланма Қўқон давлат педагогика институти илмий услубий Кенгашининг 2019 йил 24-апрелдаги 9-сонли йигилишида чоп этишгатавсия этилган

ISBN978-9943-563-50-6

“NAVRO’Z” НАШРИЁТИ, 2019
МамажоновнаХ, МелибоевШ.

МУНДАРИЖА

Кириш, Тарбиячи ва унинг жамиятда тутган ўрни.

Эстетик хис – туйғу тарбиясининг психологик ва фалсафий жихатлари.

Шеърини мисоллар.

Байрам сценарийси.

Хулоса ва тавсиялар.

Эстетик луғат.

Фойдаланилган адабиётлар

Кириш. Мамлакатимизда мустақиллик йилларида амалга оширилган кенг кўламли ислохотлар миллий давлатчилик ва суверенитетни мустаҳкамлаш, хавфсизлик ва ҳуқуқ-тартиботни, давлатимиз чегаралари дахлсизлигини, жамиятда қонун устуворлигини, инсон ҳуқуқ ва эркинликларини, миллатлараро тотувлик ва диний бағрикенглик муҳитини таъминлаш учун муҳим пойдевор бўлди, халқимизнинг муносиб ҳаёт кечириши, фуқароларимизнинг бунёдкорлик салоҳиятини рўёбга чиқариш учун зарур шарт-шароитлар яратди.

Иқтисодиётда маъмурий-буйруқбозликка асосланган бошқарув тизимидан мутлақо воз кечилиб, бозор ислохотлари босқичма-босқич амалга оширилгани ва пул-кредит сиёсати пухта ўйлаб олиб борилгани макроиқтисодий барқарорликни, иқтисодиётнинг юқори суръатлар билан ўсишини, инфляцияни прогноз кўрсаткичлари даражасида сақлаб қолишни таъминлади ҳамда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик, фермерлик ҳаракатини ривожлантириш учун кенг имкониятлар ва қулай шароитлар яратилишига хизмат қилди.

Айни вақтда мамлакатимиз босиб ўтган тараққиёт йўлининг чуқур таҳлили, бугунги кунда жаҳон бозори конъюнктураси кескин ўзгариб, глобаллашув шароитида рақобат тобора кучайиб бораётгани давлатимизни янада барқарор ва жадал суръатлар билан ривожлантириш учун мутлақо янгича ёндашув ҳамда тамойилларни ишлаб чиқиш ва рўёбга чиқаришни тақозо этмоқда.

2017 — 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси қабул қилиниши ва уларнинг ҳаётга оғишмай амалга оширилиши ўз навбатида замонавий таълим бериш ва ёшларни баркамол этиб тарбиялаш ишини янада ривожлантириш давлат сиёсати даражасига кўтарилганлигини исботидир.

Жамиятимизнинг маънавий янгиланиши, ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётини шакллантириш, жаҳон ҳамжамиятига қўшилишни таъминлайдиган демократик ҳуқуқий давлат қуриш баркамол авлод тарбияси, хусусан, ижтимоий тарбиянинг узвий қисми – эстетик тарбияни замонавий асосда ташкил этиш ва олиб борилиши билан бог лиқдир.

Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида ижтимоий соҳани ривожлантиришга йўналтирилган аҳоли бандлиги ва реал даромадларини изчил ошириб бориш, ижтимоий ҳимояси ва соғлиғини сақлаш тизимини такомиллаштириш, хотин-қизларнинг ижтимоий-сиёсий фаоллигини ошириш, арзон уй-жойлар барпо этиш, йўл-транспорт, муҳандислик-коммуникация ва ижтимоий инфратузилмаларни ривожлантириш ҳамда модернизация қилиш бўйича мақсадли дастурларни амалга ошириш, таълим, маданият, илм-фан, адабиёт, санъат ва спорт соҳаларини ривожлантириш, ёшларга оид давлат сиёсатини такомиллаштириш масалаларнинг белгилаб қўйилиши ўз навбатида узлуксиз таълим тизимини янада такомиллаштиришни ақозо этади.

Халқимизнинг бой маънавий мероси умуминсоний кадриятлар асосида, замонавий маданият, иқтисодиёт, фан, техника ва технологиянинг янги ютуқлари асосида ҳар томонлама етук, эркин, мустақил фикрлайдиган юксак маънавиятли, баркамол шахсни тарбиялаш республикамиз тараққиётининг муҳим шартларидан биридир. «Илк қадам» Мактабгача таълим муассасасининг Давлат ўқув дастурида белгиланган *МТМнинг мақсад ва вазифалари қуйидагилардан иборат:*

- боланинг индивидуал эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда илк ва мактабгача ёшдаги болаларни ривожланишига оид Давлат талаблари асосида ҳамда Давлат ўқув дастурига мувофиқ унинг ҳар томонлама ва баркамол ривожланиши учун қулай шарт-шароитлар яратиш;
- мактабгача ёшдаги болаларнинг ўқув-тарбиявий фаолиятини ташкил қилиш ва амалга ошириш;
- болаларнинг илк ривожланиши масалаларида ота-оналар ва жамиятга тегишли билимлар беришни ташкил этиш ва амалга ошириш;
- болаларнинг илк ривожланиши масалаларида оила ва жамият билан ўзаро ҳамкорликни ташкил қилиш ва амалга ошириш.

Маълумки, эстетик тарбия тарбияланувчиларда эстетик ҳис – туйғусини шакллантиришдан бошланади. Гарчи мазкур муаммо бўйича бир мунча ишлар тадқиқ қилинган бўлсада уларга асосий эътибор умумий ҳолда ёшларни эстетик руҳда тарбиялаш масаласига қаратилган. Мазкур тадқиқот ишида методологик нуқтаи назардан мактабгача таълим муассасалари тарбияланувчиларида эстетик тарбиянинг асоси эстетик ҳис-туйғуларни шакллантиришга тизимли ёндашувни ёритишдан иборат.

Бу муаммо ҳали тўлиқ тадқиқ этилган деб бўлмайди. “Мактабгача таълим муассасалари тарбияланувчилари ва мактабгача таълим муассасалари тарбияланувчиларида эстетик ҳис–туйғуларни шакллантириш узвийлиги” ўқув–услубий қўлланманинг асосий мазмунидир.

Тарбияланувчиларда эстетик ҳис–туйғуларни шакллантириш тизимини тадқиқ қилинишининг асосий мақсади уни такомиллаштириш ва ёш авлод таълим – тарбиясида ўрнли фойдаланишдир. Зеро, мактабгача таълим муассасалари тарбияланувчилари ва мактабгача таълим муассасалари тарбияланувчиларида эстетик ҳис–туйғу у тарбиясининг педагогик жиҳатларини тадқиқ қилиш баробарида психологик, илмий – фалсафий томонлари ҳақида тўхталиш ўқув – услубий қўлланма моҳияти, унинг долзарблиги ва амалий аҳамияти ҳамда ёш авлод тарбиясида қўллашнинг йўл ва усуллари афзал жиҳатларини кўрсатиб беришдан иборатдир. Ҳамда ёш ва бўлажак тарбиячи ва тарбиячиларни эстетик ҳис–туйғу тарбиясига тайёрлаш борасидаги йўл – йўриқлар ҳам ушбу қўлланмада ўз ифодасини топган. Мазкур қўлланмани давр талаблари асосида келгуси ишларимизда янада бойитиб бориш истиқболдаги мақсадларимиз мазмунини ташкил этади.

Тарбиячи ва унинг жамиятда тутган ўрни.

Тарбиячи ёш авлодимизни халқимизнинг муносиб фарзандлари қилиб тайёрлашдек муҳим, фахрли иш билан бирга масъулиятли вазифани бажаради. Тарбиячининг сиёсий етуклиги болаларни тарбиялаш сифати учун халқ ҳамда жамият олдидаги ўз масъулиятини англашга, таълим-тарбия вазифаларини ижодий ёндашишга, ўз маҳоратини доимо такомиллаштириб бориш ва ишдаги ўртоқларини ўсишига ёрдам беради.

Демак, тарбиячи аввало, билимли бўлиши, ўзи яшаб турган улкан ҳаётини билиши, табиат ва жамиятнинг қонуниятларини тушуниши, ижтимоий фаол бўлиши, умумий ва мактабгача тарбия педагогикасини, болалар руҳияти ва физиологиясини эгаллаши ва болаларнинг ёш хусусиятларини билиши керак. Шунингдек, педагогик тарбиячининг ходисаларни таҳлил қилишга илмий нуқтаи назардан ёндашуви болани ҳар томонлама ривожлантириш муваффақиятини амалга оширишга имкон беради. Мустақиллик муносабати билан республикамиз раҳбарияти тарбиячиларнинг фаолиятини юқори баҳоламоқда. Ёш авлодни комил инсон қилиб, камолот сари етаклашдаги эришган ютуқлари учун ва тарбиячилар, методист, катта, методист тарбиячи ва бошқа шунга ўхшаш унвонлар билан тақдирланадилар. Уларга республика миқёсидаги унвонлар берилади. Халқ таълими ходимлари орасидан республика, вилоят, туман кенгашларига депутатлар сайланиш, уларга бўлган чуқур ҳурмат ва эҳтиромни билдиради. Республикамизда амалга оширилаётган туб ислохотлар бугунги кунда бог чада, ўрта мактаб ҳамда олий ўқув юртларида шаклланаётган авлод ижобий хулқ-атвор меъёрлари ва қоидаларини, илмий билим асосларини, касб-ҳунар малака ва кўникмаларини ҳар томонлама пухта эгаллаб боришини талаб қилади. Бунинг учун ўсиб келаётган ёш авлодни билимлар билан куроллантириш миллий кадриятларимиз, маънавиятимизни тиклаш жаҳон маданияти, миллий маданиятимиз дурдоналари билан таништириш, уларни жисмоний соғ лом маънавий етук қилиб тарбиялашдек вазифалар қўйилди. Давлат аҳамиятига молик бундай вазифани амалга оширишда умумтаълим мактаблари билан бир қаторда узлуксиз таълимининг муҳим бўг ини бўлган мактабгача таълим алоҳида роль ўйнайди. Бунинг учун ҳар бир тарбиячи ўзини талаб ва назорат қила билиши давлатимиз мактабгача тарбия муассасалари олдида қўйган талабларни амалга оширишнинг гаровидир.

Бунга қуйидагилар киреди:

1. Боланинг соғлигини сақлаш ва мустақкамлаш.
2. Ақлий қобилиятини ўстириш.
3. Миллий кадриятимиз ва маънавиятимизнинг ғоявий-ақлий тамойилларига мос келувчи эътиқод ва қарашларини таркиб топтириш.
4. Она ватанга муҳаббатини, ижтимоий фаолликни шакллантириш.
5. Ёш авлодда ўртоқлик, дўстлик ҳиссини ҳалоллик ва меҳнатсеварликни таркиб топтириш.

Демак, юқорида келтирилган сифатларни таркиб топтириш ўсиб

келаётган ёш авлодни тарбиялаш вазифасининг ҳамма томонларини қамраб ололмайди. Лекин тарбиячи ишларга асосланиб, болаларни мустақил ҳаётга, меҳнатга тайёрлаш ишини маълум бир мақсад билан самаралироқ амалга ошириш мумкин. Мустақиллик муносабати билан ва тарбиячиларнинг маънавий ўсишларига ва моддий аҳамият берилмоқда.

Бола шахсини шакллантиришда тарбиячи алоҳида аҳамият касб этади. Айниқса, ҳар бир боланинг шахс сифатида шаклланишида жавобгар эканлигини тақозо этади. Шунга кўра тарбиячи болаларга кундалик ҳаётда, ўйинларда, машғулотларда, биргаликдаги меҳнат фаолиятида, улар билан бўладиган муомалада, мулоқотда ибрат, намуна бўлиши болани ҳар томонлама диққат билан ўрганиши, унинг шахсий хусусиятларини, қобилиятларини билиши, педогогик назокатини намоён қилиши, болаларнинг хулқ-атвори иш натижаларини ҳаққоний баҳолаши ва уларга ўз вақтида ёрдам кўрсата олиши ҳамда оилавий аҳволи билан қизиқиши зарур ҳисобланади.

Республика таълим тизимида олиб борилаётган ислохотлар муваффақиятини таъминлаш таълим муассасаларида фаолият олиб бораётган тарбиячи мураббийларнинг маънавий қиёфаси ҳамда касбий маҳоратларига ҳам боғлиқдир. Болани тарбиялаш ниҳоятда қийин ва мураккаб жараён бўлиб, жуда қадимдан ушбу фаолиятга жамиятнинг етук кишилари жалб этилгандир. Хусусан, қадимги Греция ва Рим тарихидан яхши биламизки, милоддан аввалги даврларда ҳам ёш авлод тарбияси ўзининг маънавий қиёфаси ва ақлий қобилияти билан жамият аъзолари ўртасида юксак ҳурмат эҳтиромга сазовор бўлган кишилар, яъни донишмандлар зиммасига ишониб топширилгандир. Ушбу ҳолат ёш авлод тарбияси унинг ташкил этилиши мазмунини фақат шахс камолотини эмас, балки жамият тараққиётини таъминлашда муҳим аҳамиятга эга эканлигини англатади.

Ўзбекистон Республикасида ҳам тарбиячи-мураббий кадрларни маънавий қиёфаси, ақли салоҳияти ҳамда касбий маҳоратига нисбатан жиддий талаблар қўйилмоқда.

Юқоридаги қайд этилган фикрлардан бугунги кун тарбиячиси шахсига нисбатан қўйилаётган талабларнинг нақадар муҳимлигини англаш лозим. Демак, тарбиячи-маҳсус педагогик, психологик ва мутахассислиги бўйича етук билимли ва юксак фазилатли шахс саналади. Шунинг учун замонавий тарбиячи мураббий қиёфасида қуйидаги фазилатларни намоён эта олиши керак. Замонавий мураббий ўзини мутахассислиги бўйича чуқур пухта билимга эга бўлиш, ўз устида тинимсиз ишлаши керак. Тарбиячи мактабгача тарбия педагогикаси ва психология, физиология фанларининг асосларини билиш, таълим-тарбия жараёнида болаларнинг ёши ва психологик хусусиятларини инобатга олган ҳолда фаолиятни ташкил этиши керак. Тарбиячи таълим-тарбия жараёнида самарали шакл, метод ва воситаларидан унумли фойдалана олиш имкониятига эга бўлиши керак. Тарбиячи юксак даражадаги педагогик маҳоратга, чунончи коммуникативлик лаёқатига эга бўлиш, педагогик техника, нутқ, юз, қўл, оёқ

ва гавда ҳаракатлари, мимика, жест, пантомимика) қонуниятларини чуқур__ ўзлаштириб олиш лозим. Тарбиячи болаларни кўзата оладиган, уларни хулқи, хатти-ҳаракати сабабларини тўғри таҳлил қилиб, унга таъсир этувчи воситаларни қўллай оладиган бўлиши керак. Мактабгача таълимни риожлантириш учун 02.10.2017 йилдаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикаси Мактабгача таълим вазирлиги фаолиятини ташкил этиш тўғрисида”ги қарори қабул қилинди.

Эстетик ҳис-туйғу тарбиясининг психологик ва фалсафий жиҳатлари.

*“**Эстетика**” атамасини биринчи бўлиб буюк оломон олими Александр Баумгартен (1714-1762) томонидан киритилган илмий тушунчадир. Манбааларда таъкидланишича инсон маънавий оламининг муҳим соҳаси ҳис –туйғудир. Баумгартеннинг таърифига кўра “ҳис қилиш”, “сезиш”, “ҳис этиладиган” маъносини англатувчи – “дистхетикос” сўзидан “эстетика” сўзи келиб чиқан ва бу сўз “гўзалликни ҳис қилиш” маъносини англатади. Эстетика ҳозирда нафақат санъатдаги, балки инсондаги, табиат ва жамиятдаги гўзалликни англаш, ҳис қилиш заруратини ўзида ифодалайди. Эстетика сўзининг гўзбек тилидаги эквиваленти бу нафосатлилиқ бўлиб, - гўзал, нозик, латиф, ёқимли бадий жиҳатдан юксак маънодаги сўз, тушунчадир. Шунинг учун ҳам эстетик тарбиянинг асосий тушунчаларидан бири гўзаллик категориясидир. Юқоридагилардан кўриниб турибдики инсоннинг санъат, воқелик, жамият ва табиатдаги гўзалликларни ҳис этиши унинг ҳис –туйғулари барқарорлигини талаб этади. Бу борада тўлиқ тушунча ҳосил қилишда ҳис –туйғулар ва шахс ривожланишида, хусусан эстетик ҳис–туйғуларнинг мазмун моҳиятини очиқ бериш ўринлидир. Ҳис –туйғулар – кишининг гўз ҳаётида нималар юз бераётганига, нималарни билиб олаётганига ёки нима билан машғул бўлаётганига нисбатан ўзича турли хил шаклда билдирадиган ички муносабатдир.

Ҳис –туйғулар бирон – бир нарсани идрок этиш ва тушуниб етиш у ҳақида билиб олиш, идрок этилаётган, тушуниб олинаётган маълум ёки номаълум нарсаларга нисбатан шахсий муносабат билан биргаликда рўй беради. Ўз навбатида шахснинг мажҳуллик жараёнига ўз муносабати унинг ҳис –туйғуларининг мазмунини ташкил этади. Бу эса шахснинг индивидуал хусусиятларини ҳам ифодалашга хизмат қилади. Ҳис –туйғуларнинг мазмунан бойлиги, тўғри йўналтирилиши унинг барқарорлиги ва узоқ давомийлигини белгиловчи муҳим омилдир. Умумий маънода инсон ҳис – туйғулар турлари ҳозирда маънавий, интеллектуал ва эстетик ҳис – туйғуларга бўлинади. А. Баумгартенга қадар фаолият кўрсатган яна бир оломон файласуфи Лайбниц (1646 -1716) ўз таълимотида инсон маънавий оламини унга ақл – идрок, яъни мантиқ, ирода – ихтиёр, бунда этика, ҳис-

туйғу– эстетикага бұлады. Психолог олимлар ҳам инсон хис –туйғулары маънавий – ахлоқий хис –туйғулар, интеллектуал (аклий) хис –туйғулар, эстетик (нафосат) хис –туйғуларларига бұлишади. Маънавий хис –туйғулар ўз моҳиятига кўра кишининг жамиятга муносабати, яъни жамият аъзоларига муносабатини англатади. Жамиятдаги ижтимоий, иқтисодий, сиёсий, ғоявий муҳит эзгулик, инсонпарварлик асосида соғлом муҳит бұлиши ўсиб келаётган ёш авлод маънавиятининг юксак бұлиши негизидир. Инсоният дунёга келиб табиат ва жамият билан муносабатга киришади.

Муносабатларда онглиликнинг юзага келишини юксак даражадаги ҳолат деб қараш мақсадга мувофиқдир. Инсоннинг яхши таълим – тарбия олиши, унинг саломатлиги, соғлом турмуш тарзи учун ҳаракати баробарида шу ҳаётда – жамиятда ички – руҳий эҳтиёжни таъминловчи куч бу ҳиссий маънавий муносабатдир. Шунинг учун маънавий хис –туйғулар моҳияти жамият таракқиёти, ундаги мувжуд ахлоқий – ҳуқуқий меъёрлар мазмуни билан чамбарчас бог лиқдир.

Кишидаги хис –туйғулар бир – бутун, яъни яхлит ҳолда намоён бұлиши аввало уларни вазиятли бир – бирини тўлдириб туриши билан характерлидир. Жамият аъзоларининг маънавий баркамол бұлиши ўз навбатида интеллектуал шахснинг салоҳиятга эга бұлиши ва билим ва билимлиликка муносабати шаклланишини тақозо этади. Интеллектуал хис – туйғуларнинг моҳияти шуки кишидаги аклий фаолиятини бошқариб борувчи кучга айланиши билан характерлидир. Билиш билан бог лиқ бўлган ютуқ ва камчиликларга бўлган муносабат интеллектуал, яъни аклий хис –туйғуларни ифодалайди.

“Биз ўз бошимиздан кечиришимиз мумкин бўлган энг ажойиб ва энг кучли ҳиссиёт сир – асрорларни хис этишдан иборат. Ҳар қандай ҳақиқий билимнинг манбаи анашунда мужассамлашгандир” – деб ёзади А. Эйнштейн.

Интеллектуал кечинмалар хис-туйғубилиш жараёнида алоҳида ўрин тутуди ва таълим жараёнида интеллектуалтуйғуларни шакллантириш тарбиячи олдидаги билиш вазифаларини ҳал этишнинг муҳим жиҳатидир.

Фикримиз асоси, биз илгари сураётган муаммо ечими яна бир хис-туйғутури – эстетик хис-туйғубўлиб шахс – субъектнинг ҳаётида юз берадиган турли хилдаги нарсаларга ижобий ёки салбий муносабатини ифодалайди. **Эстетик хис-туйғу шахснинг воқеликка, табиат ва жамиятдаги ҳаётидаги иштироки, фаолияти жараёнида унинг билими, эҳтиёжи кабилардан келиб чиқувчи муносабати деб қараш тўғ ри бұлади. Ташқи дунёга эстетик муносабат аввало воқеликни хис – қилишдан, англашдан ва унга нисбатан муносабатдан иборатдир.**

Эстетик муносабат мқраккаб жараён сифатида объект ва субъект унсурларини ўз ичига олади. Агар субъект эстетик жараёнга киришмаса объект қанча гўзал бўлмасин унда эстетик хис-туйғу бўлмайди ва эстетик шакл касб этмайди. Эстетик хис –туйғулар юзага келиш жараёни шахснинг ички хис –туйғуларига, кайфиятига, кузатишига, фикрлашига, қобилиятига, истеъдодига, ҳам туғма, ҳам таълим-тарбия, тажриба воситасида вужудга

келган қарашларига боғлиқдир. Эстетик ҳис – туйғулар воқеликни тушуниш, англаш ва қадрлаш орақли тўғри муносабат пайдо бўлади. Ким учундир қадр – қийматга эга бўлган нарса кимгадир тирикчилик манбаи саналади. Шунинг учун эстетик ҳис – туйғулар тўғри эстетик муносабат маҳсули сифатида шахсининг фаолияти, онги, диққат – эътибори, мушоҳадаси, тасаввури, қобилияти, интеллектуал тажрибаси муҳим ўрин туради. Эстетик муносабат нафосатни тақозо этса, ўз навбатида нафосат эса гўзалликни англаш, яъни эстетик англашни тақозо этади. Эстетик англаш эстетик онгни шаклланишига боғлиқдир. Эстетик англаш серқирра жараён бўлиб, кишида чуқур ижобий руҳий ўзгаришларни вужудга келтиради. Бу ўзгаришлар асосан ҳис – ҳаяжон, эҳтирослар асосида вужудга келади. Эстетик англаш ва эстетик ва эстетик фаолият ибтидоси бу эстетик эҳтиёж бўлиб инсон ҳаётидаги барча эстетик ҳодисалар асосидир. Эстетик ҳиссиёт, эстетик эҳтиёж бир – бири билан боғлиқ, бир – бирини пайдо бўлишига сабаб бўлувчи тушунчалардир. **Эстетик ҳиссиёт – бу эстетик туйғу ёки эстетик ҳис – туйғулар бўлиб, унинг пайдо бўлиши кишидаги эстетик қизиқишга боғлиқдир.** Ўз навбатида эстетик ҳиссиётда эстетик тасаввур катта ўрин тутади. Эстетик жараёнга киришишда эстетик тасаввур биринчи таасуротгача бўлган даврни ўз ичига олади. Эстетик ҳис – туйғулар ичида қувонч ҳисси алоҳида рўй берадиган туйғудир. Қувонч ҳисси ҳайратлантиради, ҳайратланиш эса эстетик муносабатга киришиш бошланишига туртки бўлади. Ҳайрат ҳисси завқни юзага келтиради. Завқ билан воқеликни идрок этиш эстетик фаолиятда иштрок этишни тезлаштиради ва фаоллаштиради. Завқ эквиваленти лаззат ҳисобланади. Эстетик завқ инсонни тарбиялаш хусусиятига эгадир. Эстетик ҳис – туйғулар пайдо бўлиши ва ривожланиши эстетик мушоҳадага олиб келади. Эстетик мушоҳада қилиш ўзига хос кўриш ва талқин қилишдир. Эстетик қарашлар тизимида эстетик баҳо – қадриятлар омили деб аташ мумкин бўлган тушунча бўлиб эстетик дид, эстетик идеал билан чамбарчас боғлиқдир. Эстетик дид тушунчаси ҳам мураккаб тушунча бўлиб у эстетик баҳо, эстетик ҳис, эстетик идеал ва эстетик қадрият каби тушунчалар билан узвий боғлиқ тушунча сифатида шахсининг воқелик ёки мавжуд объектга ҳисси муносабатида муҳим ўрин тутувчи идрок, фаҳм, фаросат, эҳтирос, ҳис-ҳаяжон каби хусусиятлари асосида инсондаги гўзаллик улуг ворлик, фожиавийлик сингари эстетик хусусиятларни идрок этиш қобилияти тушунилади. Шахсдаги дид эстетик қобилият омилидир. Юқорида айтиб ўтилган эстетик тушунчаларнинг асоси, айтиш мумкин “регулятори” бу идеал ҳисобланади. Идеал ўзгариши шахсдаги илгари мавжуд бўлган барча эстетик қарашлари эстетик онгини ўзгаришига олиб келади. Шахсда эстетик ҳис – туйғулар юзага келиши, уларнинг юксак ҳис туйғуларга айланиши жамиятда ташкил этилган таълим тарбиянинг мазмуни, яратилган шарт – шароит ва юксак мақсадлар сари йўналтирилганлиги билан боғлиқ бўлади. Эстетик тарбия шахс учун ҳам, миллат учун ҳам, жамият учун ҳам катта аҳамиятлидир. Миллий ва умумбашарий эстетик қадриятларни

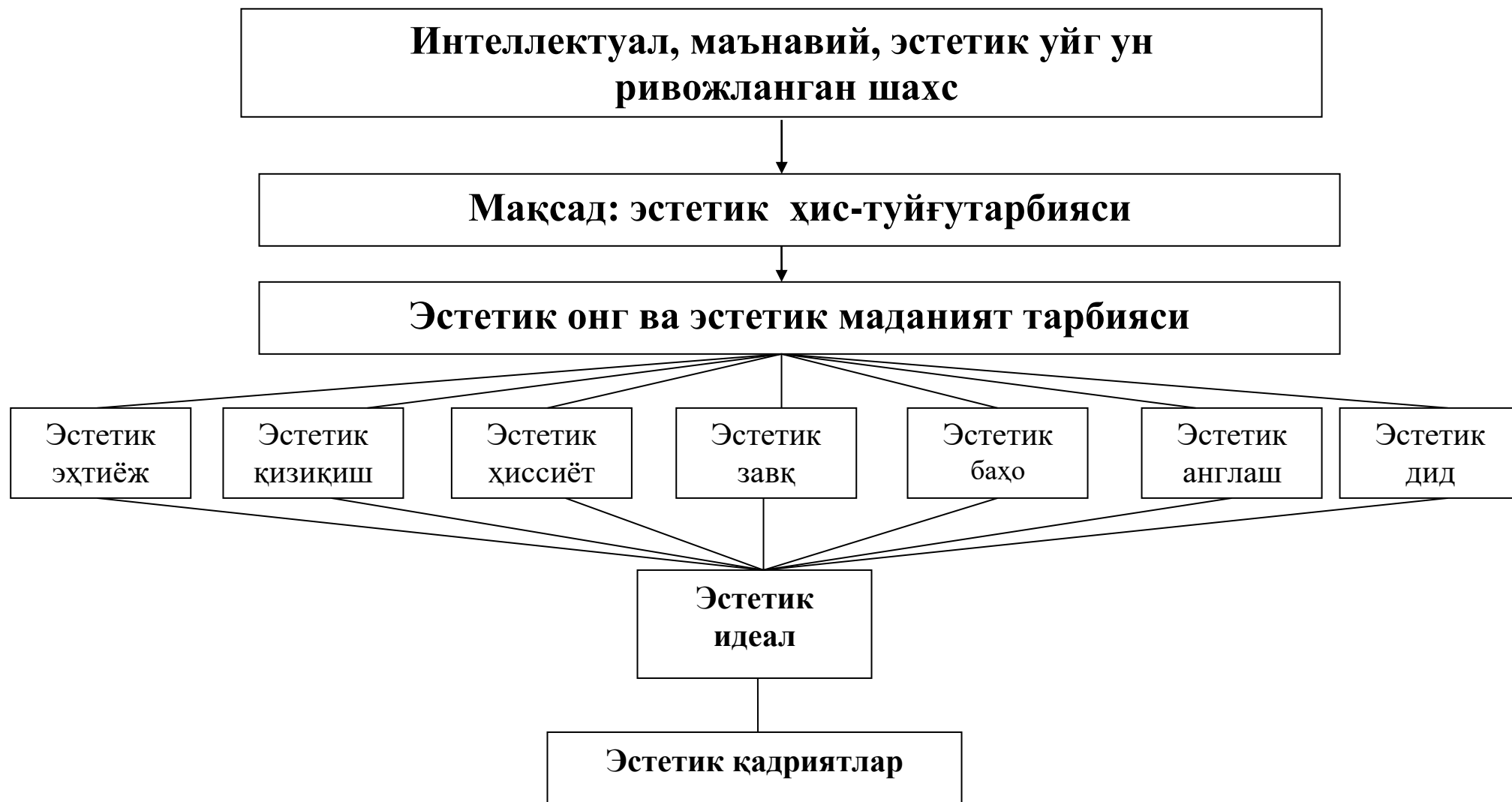
англашда ҳиссий – интеллектуал ёндашадиган юксак эстетиктуйғу соҳибларини шакллантириш мураккаб тарбия жараёнини тақозо этади.

Эстетик тарбия тарихий ривожланиш босқичларининг ҳамма босқичларида ёш авлод тарбиясининг асосий мазмунини ташкил этган ва олимларнинг гўрганиш объекти сифатида қаралган. Ҳозирда ҳам юксак билимли, интеллектуал салоҳиятли, уйғун ривожланган шахсни тарбиялашда эстетик тарбиянинг гўрни беқиёс бўлиб ўз навбатида эстетик тарбиянинг қирралари ҳам кўпдир. Келажакка ишонч ҳамиша илмий изланишлар талаб этади. Давлат ва жамият тараққиётидаги барча ютуқ ва муваффақиятлар замирида шахсининг дунёқараши, тарбияланганлик даражаси хусусан эстетик тарбияланганлиги алоҳида аҳамият касб этади. Инсон ўз олдига қўйган ва қўяётган мақсад ва орзуларининг қанчалик эзгулиги унинг гўзаллиги ифодасидир. Бу гўзалликни ҳис қилиш кишида яратувчилик, бунёдкорликтуйғуларини юзага келтиради. Бугунги кунда мамлакатимизнинг янада обод ва ҳаётимизнинг фаровон бўлиши жамият аъзоларидан комилликни ва гузалликни ҳис қилиши ва ўз фаолиятида амалий қўллай олишларини талаб этади. Юқорида тақидлаганимиздек эстетик тарбия серқирралиги шахсининг фаҳми, фаросати ва дидади кўринади, яъни унинг эстетик тарбияси ўз ичига ақлий тарбия, ахлоқий тарбияни мужассамалаштиради. Улар биргаликда шахсининг эстетик онги шаклланишини талаб этади.

Эстетик онг тузилиши:

- А) эстетик эҳтиёж
- Б) эстетик англаш
- В) эстетик ҳиссиёт
- Г) эстетик дид
- Д) эстетик идеални ўз ичига олади.

Ушбу таркиби қисм ўзаро боғлиқ ва бир – бирини тақозо этувчи, тўдлривчи – тизимли тушунчалар бўлиб шахс эстетик онгининг шаклланишида эстетик ҳиссиётлар шахсининг эстетик ҳис –туйғулари ифодаси бўлиб ўз ўрнида шахсининг индивидуаллигини англайди. Табиат ва жамиятдаги гўзалликни англаш аввало уни ҳис қилишни тақозо этади ва шахсининг эстетик ривожланишининг асосидир. Зеро ягона педагогик жараён, шахсининг ҳар томонлама, уйғун ривожланиши, камолоти ва жтимоийлашуви омили бўлиб, бизнингча бу борада тарбияга, хусусан, мактабгача ёшдаги тарбияланувчиларда эстетик ҳис–туйғуларни шакллантириш мазмуни, йўл ва усулларига тизимли ёндошув зарур.

2. Узлуксиз таълимни ислоҳ қилиш йўналишларида мактабгача таълим соҳасига ҳам аниқ вазифалар кўратиб берилган.: кадрлар салоҳиятини тубдан яхшилаш; педагогларнинг касбий нуфузини ошириш; давлат ва нодавлат таълим муассасаларининг турларини ривожлантириш; таълим тизимини таркибий жиҳатдан қайта қуриш; таълим дастурларини тубдан ўзгартириш; янги типдаги ўқув муассасаларини вужудга келтириш; янги шу жумладан, бошқарув тизими кадрларини тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш; таълимнинг барча даража ва бўғ инларида таълим олувчиларнинг маънавий-ахлоқий фазилатларини ривожлантириш; таълимни бошқариш тизимини такомиллаштириш, таълим муассасаларини минтақалаштириш; шахсга таълим бериш ва уни тарбиялашда оила, ота-оналар, жамоат ташкилотлари, маҳаллалар, хайрия ва халқаро фондларнинг ролини кучайтириш; таълим жараёни ва кадрлар тайёрлаш сифатига холис баҳо бериш тизимини яратиш; таълим тизимини молиявий, моддий-техника ва бошқа тарздаги ресурслар билан таъминлаш механизмларини шакллантириш; узлуксиз таълимни фан ва ишлаб чиқариш билан интеграциялаштиришнинг пухта механизмларини ишлаб чиқиш; чет эл ва халқаро ташкилотлар билан ҳамкорликни кенгайтириш; таълимнинг барча даражаларида таълим олувчиларнинг ҳуқуқий, иқтисодий, экологик ва санитария-гигиена таълими ҳамда тарбиясини такомиллаштириш; инсон омилига ва таълимга инвестициялар киритиш кабилар.

Мактабгача таълим боланинг соғлом, ҳар томонлама камол топиб шаклланишини таъминлайди, унда ўқишга интилиш ҳиссини уйғ отади, уни мунтазам таълим олишга тайёрлайди ҳамда бола олти-етти ёшга етгунча давлат ва нодавлат мактабгача таълим муассасалари ва оилаларда амалга оширилади. Бу каби таълим муассасаларининг фаолиятини ташкил этишда маҳаллалар, жамоат ва хайрия ташкилотлари, халқаро фондлар фаол иштирок этади.

Кейинги йилларда мактабгача таълим муассасаларининг янги тармоғ и шаклланиб бормоқда. Бу ўринда «Хонадон бог часи» ҳамда «Болалар бог часи – бошланг ич мактаб» мажмуаларини мисол қилиб келтириш мумкин. Мактабгача таълим муассасаларида Болаларга тасвирий санъат, мусиқа, тил ва компьютер саводхонлигини ўргатувчи гуруҳлар ташкил этилмоқда.

Мактабгача ёшдаги тарбияланувчиларда эстетик ҳис –туйғуларни шакллантиришнинг гўзига хос хусусиятлари.

Мактабгача ёши даври ақлий, ахлоқий, маънавий камол топиши учун энг маҳсулдор давр ҳисобланади ва ҳар бир педагог –тарбиячи уни ҳисобга олиши ва ўз фаолиятида чуқур ва кенг ёндошиши зарур. Бог ча тарбияланувчиларининг эстетик ҳис–туйғуларни шакллантиришда тарбия жараёни хусусиятларни билиши ташкил этишининг шакл ва методларини тўғ ри танлаш ва қўллаш ҳамда тарбия тамойиллари асосида ҳисобга олган ҳолда амалга ошириш маҳорати тарбиячининг касбий билими, малакасига боғлиқдир. Барча тарбия турлари қатори эстетик тарбия, хусусан боғча тарбияланувчиларининг эстетик ҳис –туйғуларни шакллантириш жараёни

хам муаян мақсадни изчил ва тизмили, педагогик жиҳатдан тўғри ташкил этилган ҳолда шахсни камол топтиришга қаратилган мураккаб жараён бўлиб, бу жараён учун тааллуқли жиҳатлар ва хусусиятлар кенг ва серқиррадир. да Мактабгача талимда ҳам шахс камолоти таълим–тарбия ишининг марказида бўлиб таълим шахсга йўналтирилиши назарда тутилади.. Шахс узлуксиз таълим жараёнида дунёвий, илмий билимларни ўзлаштириб, фан асосларини пухта эгаллаб, ишлаб чиқариш соҳалари билан танишиб, шунингдек ижтимоий–гуманитар фанлар асосларини ўрганиш ҳамда изчил узлуксиз равишда ташкил этилувчи тарбиявий тадбирлар асосида инсоний сифатларни ўзлаштириб борар экан, йиллар давомида унда комиллик шаклланиб боради. Шахснинг эстетик ривожланиши сўнгги йилларда амалга оширилаётган ислохотлар, айниққса президент ва ҳукуматимизнинг мактабгача таълимни ривожлантириш, уни моддий техника баъзасини янада мустаҳкамлаш, кадрлар тайёрлаш ҳамда қайта тайёрлаш каби вазифаларни амалга оширишда муҳим ўрин тутди. Шахснинг ўз–ўзини англаш туйғусига эга бўлишида эстетик ҳис–туйғулар шакллани бориши учун албатта таълим соҳасидаги хизматлардан тўлқонли ва самарали фойдаланиш эстетик камолот омили ҳамдир. Шунинг учун шахсни эстетик ҳис–туйғуларини ривожлантириш ўзи учун, давлат ва жамият тараққиёти ва равнақи учун муҳим аҳамиятга эгадир. Узлуксиз таълим тизимнинг муҳим дастлабки босқичи бўлган мактабгача таълимда болалар билими, ҳаётий кўникмалари пойдевори яратилади. Шахс илк бор жамият талабларига рўбарў келади, билим кўникмалари ривожлантирилади ва тарбия асослари сингдирилади. Мактабгача ёшдаги болаларида эстетик ҳис–туйғуларни шакллантириш тизими борсида фикр юритилганда эстетик тарбия мазмуни, унинг хусусиятлари тарбиянинг умумий мақсади ва унинг қонуниятлари ҳамда хусусиятларига мослиги ҳақида тўхталиш мақсадга мувофиқдир.

Тарбия – шахсни мақсадга мувофиқ такомиллаштириш учун уюштирилдиган педагогик жараён бўлиб тарбияланувчининг шахсига мунтазам ва тизимли таъсир этиш имконини беради.

Эстетик тарбияни олиб бориш жараёнида тарбияланувчиларда эстетик ҳис–туйғу, эстетик дидни тарбиялаш уларнинг ижодий қобилиятларини, эстетик эҳтиёжларини, гўзалликни севиш, гўзалликка интилиш қобилиятларини тараққий эттириш, эстетик маданиятни шакллантириш вазифалари амалга оширилади. Эстетик тарбия жараёнида мактабгача ёшдаги болаларида нинг эстетик онгигина эмас болки унинг эстетик ҳис–туйғуларини ҳам ўстириб бориш, унда жамиятнинг шахсга қўядиган ахлоқий талабларига мос келадиган хулқий малака ва одатларни ҳосил қилиш назарда тутилади. Бунинг учун боланинг онгига ҳиссётига ва иродасига таъсир этиб борилади. Эстетик тарбия муаммоларига бог ишланган илмий – тадқиқотлар педагог, психолог олимларимиз томонидан кўп ва чуқур ўрганилган бўлсада олимлар фаолиятини ўрганиш адабиётлар ва манбалар таҳлилий ва тажрибалар шуни кўрсатадики, тарбия ишларига хусусан мактабгача ёшдаги болаларида эстетик ҳис–туйғуларни шакллантиришга тизим сифатида

ёндашув бу бугунги кундаги янгилик ва ишланиш, тадқиқ қилиниши лозим бўлган муаммо сифатида қараш зарурутини кўрсатади. Бизнингча шахс тарбиянинг натижаси сифатида яхлит ижтимоий мавжудотдир. Шахснинг кўпдан – кўп хислатлари бир – бирдан ажратилган эмас, ўзаро мустақкам боғланган. Бу хусусият эстетик тарбия жараёнига ҳам тааллуқли бўлиб ўқувчини яхлит ривожланиши хусусиятларидандир ва ўз навбатида бу хусусият эстетик ҳис – туйғуларни шакллантириш тизимини тақозо этади. Тизим – мураккаб кўринишга эга бўлган, узлуксиз довом этадиган бири инккинчисини тақозо этадиган жараёндир. Демак мактабгача ёшдаги болаларида эстетик ҳис – туйғуларни шакллантириш тизими моҳиятан тасодифий ёндашув орқали эмас, балки олдиндан белгиланган ва пухта ўйланган режалар орқали руёбга чиқариш кераклигини кўрсатади. Бу эса ўқувчиларда эстетик ҳис – туйғуларни шакллантиришда мақсад аниқлиги ва аниқ мақсадга йўналтирилганлик хусусиятини ифодалайди. Шунингдек яна бир хусусият кўринадики, бу эстетик ҳис-туйғутарбияси узлуксиз ва узок муддат давом этишидир. Тарбия натижалари бирданга кўринмайди ва узок муддат талаб этади, ҳамда тарбияланувчи узлуксиз тарбиявий таъсир остида бўлишлигини тақозо этади. Секин-асталик билан эстетик ҳис-туйғу тарбияси мураккаблашиб бориши боладан эстетик қарашлари шаклланиб боришида муҳим ўрин тутаяди.

Мактабгача ёшдаги болаларида эстетик ҳис–туйғуларни шакллантириш самарадорлиги тарбиячидан тарбияланувчи ёш ва психологик шахсий хусусиятларини билишлиликни тақозо этади. Ушбу хусусият ҳақида батафсил тўхталиш мақсадга мувофиқ бўлиб тадқиқот моҳиятини ёритишдаги муҳим жиҳатлардан бири саналади. Узлуксиз таълим тизимида мактабгача ёш даври ёш авлод таълим – тарбиясидаги масъулиятли босқич сифатида қаралади. Психологик адабиётларда ёш даврларига бўлишда Мактабгача тарбия даври. Ушбу ёшдаги боланинг эмоционаллиги (ҳиссий берилувчанлиги) унинг фаоллигида, ҳаракатчанлигида кўринади. Бу ёш даврида болалар ҳаётида ўйин ўзига хос ўрин тутаяди, ўйинлар асосан катта ёшдаги кишилар ёки болаларнинг ҳаракатларига нисбатан тақлиддан иборат бўлади. Бола ўйиннинг мазмунидан кўра ўйналаётган буюмлар (ўйинчоқ ва кўг ирчоқлар) ҳамда ўзининг ҳаракатлари кўпроқ завқлантиради. Мазкур ёш даврида бола фаолиятида ихтиёрсиз фаоллик билан бир қаторда ихтиёрий диққат ҳам ўса бошлайди. Бу давр бола «мен» лигининг вужудга келиши билан ҳам характерлидир. У теварак атрофдаги болалар билан ўзини солиштиради, ўзининг улардан устун жиҳатларини ахтара бошлайди. Бундай ҳолатлар унинг «менин гўзим» сўзини кенг қўллашда сезилади. Олти ёшга қадар бола дунёни ижтимоий борлиқни тўлалигича идрок этади. Унинг атрофдагилар билан муносабати доираси кенгайиб боради. Бу эса унинг нутқи ва тафаккурини янада ўстиради. Муносабатлар доирасининг кенгайиб бориши унга тарбиявий таъсир кўрсатиш имкониятини оширади. Мактабгача тарбия ёшидаги боланинг тафаккури–аниқ тафаккур бўлиб, у нималарни идрок этса ёки тасаввур қилса, ўша нарсалар ҳақида фикр юритади. Шу боис

бола учун мавҳум воқеа-ҳодисаларга нисбатан қиёслаб тушунтириш мақсадга мувофиқдир. Атрофдагилар билан муомалада бўлиш асосида болада маънавий қараш шаклланади: эндиликда улар турли ҳаракатларни «яхши», «ёмон» дея баҳолаб борадилар. Бу даврда бола ҳаётида ўзин билан бирга фаолиятнинг бошқа турлари ҳам аҳамиятли бўлиб боради, дастлабки меҳнат кўникмалари ҳосил бўлади: расм чизади, лойдан, қумдан шакллар ясайди, картон ва айрим табиий материаллардан турли буюмлар ясайди. Шунингдек, улар катталар томонидан берилган оддий топшириқларни бажариб борадилар. Уларни кучлари етадиган ишларга жалб қилиш яхши самара беради.

Бу ёшдаги болаларнинг асосий хусусияти бир кризисдан бошқасига аста-секин ўтиш билан характерланади. Ота-оналар, одатда, айнан мана шу даврни улар учун энг оғир ва қийин дея таъкидлашади. Болалар қайсар, ўжар ва шу билан бирга, жуда тушкун кайфиятли бўлишади. Уларнинг болани “қайсар уч ёшлилар”, “жажжи қариялар”, “беш ёшли миждовлар” деб аташган.

Аслида эса ота-оналар бу даврда асосий ва ягона бўлмаган хатога йўл қўйишади. Улар бирданига ўз фарзандларини ҳамма нарсани биладиган, тушунадиган, бажара оладиган катта одамдек қабул қилишади. Болалар эса ўзлари тўғрисида бундай ўйлашмайди. Улар гоҳо “ойи, мен ўзим бажараман, мени бугундан бошлаб ўпманг” ёки “вой, ойижон, мени кечиринг, мен гўдакман, ахир” тарзида бўлишни ёқтиришади. Болаларда эстетик ҳис–туйғ уларни шакллантириш самарадорлиги ота оналар билан ҳам ҳамкорликни тақозо этади. Зеро, боланинг жамиятдаги, табиатдаги гўзалликларни узвий ҳис этиши унинг келажакдаги комиллиги кафолатидир. Бу борда мактабгача ёшдаги фарзандлари бор ота-оналарга ўз фарзандларида эстетик ҳис–туйғ уларни шакллантирқуйидагиларни эслатиб ўтиш мақсадга мувофиқ бўлади.

3–4 ЁШЛИ БОЛАЛАР

Психологияда айтилганидек, кичик мактабгача ёшдаги болалар юқори жадалликдаги жисмоний ва руҳий ривожланиш билан характерланади. 3 ёшдан 4 ёшгача бўлган болаларнинг катталар ва тенгдошлари билан муносабатларида, характерида ўзига хос хусусият ҳамда фаолият мазмунида ўзгаришлар кузатилади. Ақлий жиҳатдан ҳам жадал ривожланади: бола эталон шакллар, ранг, ҳажм, атрофдаги борлиқнинг мавжудлиги, шунингдек, ўзи тўғрисида ҳам ўйлай бошлайди. Кўргазмали-образли фикрлаш устунлик қилади. Бу ёш босқичида болалар сўзлардан фаол фойдаланган ҳолда, нутқнинг грамматик қурилишини эгаллашга тушади. Уларнинг сўз бойлиги сезиларли даражада ортиб боради ва ўз нутқларида мураккаб гаплардан фойдаланишни бошлайди.

Бу ёшда ҳаракатчанликка эҳтиёж ортиб, йирик моторика ривожланиши

биринчи ўринга чиқади. Кичик мактабгача ёшдаги болалар асосий ҳаракатларни ўзлаштиришади. Тезлик, куч, координация, эгилувчанлик, чидамлилик каби жисмоний сифатлар шакллана бошлайди.

Болалар биринчи марта ўз “мен”ини тушуна бошлайди. Жамиятдаги ўз ўрнини, шунингдек, ўзининг у ёки бу жинсга мансублигини англаб боради. Ўз жинсига оид ўйин ва ўйинчоқларга қизиқиши юқори бўлади.

Кичкинтойларнинг бу даврида ота-оналарга қуйидагиларни тавсия қилиш мумкин:

- Болангиз билан бирга ўйланг, югуринг, сакранг! Ёки унга бу ишларни қилишга ҳалақит берманг. Чунки кўп ҳаракатланиш болаларга хос!
- Фарзандингизга ўзини парваришлашга ўргатинг – соч тараш, тиш ювиш, чўмилиш ва ҳ.к. Болангиз кўпроқ ўйнаши учун шароит яратиб беринг: ролли ёки жамоавий ўйинлар, конструкторлар – буларнинг барчаси бу ёшдаги бола учун жуда қизиқ.
- 3–4 ёшли болалар жуда қизиқувчан бўлишади. Шунинг учун уларни саволларга жавоб топиш мумкин бўлган бог ва музейларга олиб боринг, китоблар ўқиб беринг.
- Турли ёшдаги, жинсдаги инсонлар билан ҳар хил ҳаётий вазиятларда тез-тез суҳбат қилинг.
- Фарзандингизнинг ёлғ из ўзи билан кўпроқ вақт ўтказинг. Бу унинг учун ҳам, сиз учун ҳам жуда муҳим!
- Болани партада ўтирган ҳолатда дарс ёки машг улот тарзида олиб бориладиган ўқиш, ривожлантирувчи босимли ўйинлар ва фаолиятнинг ҳар қандай кўринишлари билан шуғулланишга мажбур қилманг.

4–5 Ёшли болалар

Бу боланинг фаол ўсиш ва организмнинг ривожланиш даври саналади. Уларнинг ташқи кўриниши сезиларли ўзгариб, катталарга хос бўлган жиҳатлар шакллана бошлайди. Кичкинтойлар бошқа инсонлар билан муомалага киришишнинг турли хил усулларини эгаллайдилар, инсоний муносабатларни яхши тушуна бошлайдилар. Бошқалар билан мулоқот ва хулқ-атвор борасида, аёллар ва эркакларга хос бўлган сифатлар тўғрисида тушунчага эга бўлишади. Ўйин жараёнида болаларда билишга қизиқиш шаклланади, кузатувчанлик ривожланади, асосий ҳаракатлар мукаммаллашади.

Билиш мотиви етакчилик қилиб, бу улар томонидан берилаётган кўплаб саволлар, катталардан янгидан янги маълумотларни олишга бўлган интилишда намоён бўлади. Бу пайтда “Нима-нимачи ёш” деб аташ мумкин. Шу сабаб, бу даврда болага юқори фикрлаш фаоллиги ҳамда қизиқувчанлик хосдир. Бундай ёшда бола ўз она тилидаги деярли ҳамма товушларни талаффуз қила олади. Янги сўз ва ибораларни ўйлаб топиш жараёни давом этади. Улар унча катта бўлмаган эртақларни қайта сўзлаб, ўйинчоқ, сурат, ҳаётдаги баъзи воқеалар тўғрисида ҳикоя қила оладилар. Ота-оналарга

тавсиялар:

- Бола билан ўйнаш, югуриш, сакрашни давом эттириш. Бу аввалгидай бола ривожланишида жуда муҳим.
- Турли хил ўйинларга қизиқишини ривожлантириш. Булар мантикий ўйинлар, мураккаб конструкторлар, тўсиқларни йенгиб ўтиш, турли босқичли ва мураккаб стол ўйинлари (масалан, “Монополия”) бўлиши мумкин.
- Болангизга ўзини тутиш қоидаларини ўргатиш вақти келди. Турли ҳаётий вазиятларда нима қилиш мумкин-у, нима қилмаслик кераклигини болага бемалол тушунтирса бўлади.
- Бола интеллектини жадал ривожлантириш. Мен ҳамини “7 ёшдан” тавсия қилинадиган китобларни 4–5 ёшдан бемалол олишни маслаҳат бераман. Бу ёшдаги болалар таҳлил қилишга мойил бўлиб, китоб муҳокамасига осонлик билан кириша олади.
- Уйдаги мажбуриятларни бажариш, катталарга ёрдам бериш вақти ҳам келди. Меҳнат нималигини, ота-она ва оиланинг катта ёшли аъзолари нима билан шуг улланиши, нима учун “меҳнат” деб аталишини тушунтириб, унга нисбатан ҳурмат муносабатини уйғ отинг.

5–6 ЁШЛИ БОЛАЛАР

Бу ёшда шахсиятнинг интеллектуал, маърифий-иродавий ва ҳиссий жиҳатларида жадал ривожланиш юз беради. 6 ёшли бола ўзини ва ўзгаларни билишга ҳаракат қилади, хатти-ҳаракат ва ўзаро муносабатлардаги алоқаларни англай бошлайди. Турли хил характердаги муносабатларни тушунади, шахсий хулқ-атвор ёъналишини танлайди. Ўзи тўғрисидаги тасаввурларда ўзгариш юз беради. Шахсиятнинг ривожланиши янги хусусият ва эҳтиёжларнинг пайдо бўлиши билан тавсифланади. Амалий ва ақлий тажриба ўтказиш, умумлаштириш, сабаб-натига алоқаларини ўрнатиш қобилиятлари шаклланади. Маконда мўлжал олиш қобилияти ўсади (бирок фасллар ва ҳафта кунларида адашиш кузатилади). Нутқнинг грамматик курилиши мукаммаллашади. Таъсирчан оҳанг воситаларидан эркин фойдаланади. Бола луғати умумлаштирувчи сўзлар, синонимлар, антонимлар ҳамда кўп маъноли сўзлар билан бойиб боради. Уларнинг қомати шаклланиб, чидамлилик ва жисмоний сифатлари ривожланади. Ёшига мос бўлган гигиеник жараёнларни амалга ошира олади, озодалик малакалари, соғлом турмуш тарзи тўғрисидаги тасаввурга эга бўлади. Ота-оналарга тавсиялар:

- Биз ҳали ҳам югураемиз, сакрайемиз ва фаолликнинг ҳар қандай шаклини илиқ кутиб оламиз. Ўз болалигингизни эсланг. Сиз қандай ўйинларни ўйнар эдингиз? Ҳаракатчан ўйинлар кўп бўлган-а, тўғ рими? Шундай экан, уларни фарзандингизга ҳам ўргатинг.
- Болани одоб-ахлоқ қоидалари билан таништиришда давом этаемиз. Аммо энди кўпроқ ҳам катталар, ҳам тенгдошлари билан кечадиган мулоқотга эътибор қаратаемиз.

• Қизиқувчанлик, турли хил кўринишдаги ижодкорлик, ақлий вазифаларни йеча олиш қобилиятларини янада ривожлантирамиз. Бунда болалар учун кашфиётчилик вазифаларини йечиш назарияси бўйича китобларни тавсия қиламан. Улар кичкинтойларга кўп нарса бера олади!

6–7 ЁШЛИ БОЛАЛАР

Мазкур давр энг мураккаб даврлардан бири саналади. Болакай биринчи марта ўзини онасидан ажрата бошлайди. Яъни “мен ўзим” ҳақиқий мотиватсияга айланади. Бола ўзини бутунлай мустақил шахс сифатида англайди. Бу тенгдошлари билан кечадиган эркин мулоқот давомида намоён бўлади. эндиликда болалар ҳамкорликдаги фаолиятда шахсий қарашларини ҳимоя қилиб, ҳаётий вазиятларда ахлоқий танловни амалга ошира оладилар. Жинсидан келиб чиқиб, унга мос бўлган юриш-туриш қоидаларини онгли тарзда бажарадилар. Бундан ташқари, турли жинсдагиларга хос бўлган ҳар хил фаолият турларини эгаллайдилар. Етти ёшли болалар нутқи пассив лексика ҳисобига бойишда давом этади. Бола фикр ва таассуротларини баён этиш, предметларни тасвирлаш, қайта сўзлашда сўзлардан аниқ фойдаланади. Нутқ мулоқотнинг ҳақиқий воситасига айланади. Бу ёшда болаларда ҳаракатланиш малакаларида аҳамиятли тарзда тез шаклланиш юз беради: юриш ва югуриш мукамаллашади, бир ва икки оёқлаб сакрашни ўрганиб олишади, турган жойидан узоқликка ва баландликка сакрай олишади. Болаларда ўзи ҳамда шахсий жисмоний имкониятлари тўғрисида тасаввурлари кенгаяди.

Ота-оналарга бу борадаги тавсиялар:

- Мактаб таълимига, янги ижтимоий мавқе, яъни ўқувчи бўлишга тайёргарликни шакллантириш. Буни узоқ вақт партада ўтирмасдан, аста-секинлик билан ўргатиш муҳим.
- Китобларни “9 ёшдан” тавсия қилинадиганларига алмаштиринг. Ишонинг, замонавий болалар бунга тайёр!
- Болага кунлик режасини тузишни буюринг. Сўнгра ҳафталик режани. Янада қийинроқ вазифа – шундай режани нафақат ўзи учун, балки бутун оила учун (масалан, дам олиш кунларига) тузишни айтинг.

Ота-оналарга бу давр қийин бўлиши билан бирга, ўта қизиқарли ҳамдир. Бола тўлақонли ҳамсуҳбатга айланади ва у билан мулоқот қилиш роҳат бахш этади.

Болаларда эстетик ҳис – туйғуларни шакллантиришда эътибор берилиши лозим бўлган яна бир жиҳатлар борки бу уларнинг фикрлаши образлилигидир. тарбиячи нутқининг ифодалилиги, кўрғазмалилик, эътиборлилик, ўқувчи шаъни, ор – номусини хурмат қилиш ўқувчиларда эстетик ҳис – туйғуларни ўсишида, ривожланишида асосий омилдир.

Мактабгача таълим муассасалари тарбияланувчилариини эстетик тарбиялаш узлуксизлиги уларнинг ҳаётини педагогик жиҳатдан оқилона ташкил этилишини тақозо этади. Мактабгача таълим муассасалари тарбияланувчиларида эстетик ҳис–туйғу тарбиясининг яна бир муҳим

хусусияти яхлит ва тизимли ташкил этилиши хусусияти бўлиб шахс сифатлари навбатма–навбат эмас, балки яхлит тарзда шакллантириб борилиши, тизимлилик характерида бўлишини ифодалайди. Эстетик тарбия эстетик ривожланишни тақозо этади. Бу эса ўз навбатида эстетик тарбия жараёнини, хусусан эстетик ҳис–туйғу тарбия жараёнини самарали бўлишининг умум педагогик жиҳатлари, омиллари батафсил ёритилиши, ҳамда бу омиллар эстетик ҳис–туйғулар ривожланишининг ҳаракатлантирувчи кучига айланиши лозим.

Мактабгача таълим муассасалари тарбияланувчилариини борлиққа, воқеликка эстетик муносабатларини гўзаллик, эзгулик, юксак маънавиятлилик асосида шакллантирилиши эстетик тарбия вазифаларини тўлақонли амалга ошириш билан боғлиқдир. Эстетик тарбия вазифаларининг педагогик жиҳатдан тўғри қўйилиши тарбиячи фаолияти самарадорлиги омилдир.

Тарбияланувчиларда эстетик ҳистуйғуларни шакллантиришда машғулотлар алоҳида ўрин тутаяди. Бу эса мактабгача таълим муассасаларидаги машғулотларни ташкил этишга қўйиладиган талаблар билан таниш бўлишликни тақозо этади.

Мактабгача таълим муассасалари тарбияланувчилариини ҳаётини ташкил этишнинг қуйидаги тамойиллари ишлаб чиқилди:

1. Ҳар бир ёш гуруҳида болаларни жамоатчилик руҳида тарбиялаш ва уларнинг ҳар томонлама ривожланишини таъминлайдиган бир хил шарт-шароитлар яратиш.
2. Болаларни ёш гуруҳларига тақсимлашда ҳар бир гуруҳга фақат бир хил ёшдаги болаларни танлаш ва шунга қараб эстетик ҳистуйғуларни шакллантириш жараёнини ташкил этиш.
3. Болаларнинг ҳар хил фаолият билан шугулланишлари ва бир-бирлари билан эстетик мулоқотга кириша олишлари учун зарур бўлган муҳитни яратиш.
4. Бунинг учун гуруҳ хонаси ва майдончани гигиеник, педагогик, эстетик талаблар даражасида керакли асбоб-анжомлар билан таъминлаш.

Эстетик ҳистуйғуларни тарбиялаш масалалари ишининг ташкилий шакллари, болалар фаолиятининг ҳар хил турлари: машғулотларда таълим бериш орқали, ижодий ва қоидали ўйинлар, болаларнинг мустақил фаолияти, уларнинг гўз меҳнати ва катталар меҳнати билан таништириш, ўз-ўзига хизмат қилиш, сайрлар, гигиеник тадбирлар орқали амалга оширилади. Эстетик ҳис-туйғуларни тарбиялаш ишларини муваффақиятли амалга ошириш болаларбоғчасидаги педагогик жараённинг ҳар бир фаолият турини тўғри ташкил этишга боғлиқдир. Болалар боғчасининг педагогик жараёнида

таълим муҳим аҳамият касб этади ва кундалик ҳаёт, ўйин, меҳнат, машг улотлар орқали амалга оширилади. Машг улотда эстетик ҳис-туйғуларни тарбиялаш вазифалари ҳал этилади. Болалар теварак-атрофдаги ҳаёт ва табиат билан танишиш, жисмоний маданият, тасвирий фаолият, мусиқа бўйича энг оддий тасаввур ва билимлар эгаллаб борадилар. Болалар эгаллаб олишлари керак бўлган билим, кўникмалар болалар бог часи дастурида белгилаб берилган бўлиб, у болаларнинг умумий ривожланиши ва уларни мактаб таълимига тайёрлашда муҳим аҳамиятга эга. Машг улотларда таълим бериш дидактика тамойиллари асосида болаларнинг ёш ва ўзига хос хусусиятларини эътиборга олиб, маълум изчилликда олиб борилади, мазмуни секин-аста мураккаблаштириб борилади.

Натижада, у ривожлантирувчи ва тарбияловчи хусусиятга эга бўлади.

Дастурда ҳар бир ёш гуруҳида ҳафта давомида ўтказиладиган машғулотлар сони ва ҳар бир машг улот қанча давом этиши белгилаб қўйилган. Тарбиячи мана шунга асосланиб, ўзининг ҳафталик машғулотлар жадвалини тузади, бу таълимнинг ҳамма бўлимлари бўйича белгиланган таълим-тарбия ишларини, эстетик ҳис-туйғуларни тарбиялаш тўғри амалга оширишга имкон яратади.

Машг улотлар жадвалини тузишда қуйидаги талабларга риоя қилиш керак:

1. Дастурнинг ҳамма бўлимлари бўйича машг улотларни ҳафтага тенг тақсимлаш.
2. Ҳафтанинг биринчи ва охириги кунига осонроқ машғулотлар қўйилади.
3. Ҳафтанинг сешанба, чоршанба ва пайшанба кунларида болалардаги ақлий фаолият тезлашади, шунинг учун бу кунларга мураккаброқ ишлар режалаштирилади.
4. Кун давомида биринчи бўлиб болалардан ақлий зўр беришни кўпроқ талаб этадиган, кам ҳаракатли машг улотлар режалаштирилади (эстетик ҳис-туйғуларни тарбиялаш учун теварак-атрофдаги ҳаёт ва табиат билан таништириш). Тасвирий фаолият, жисмоний тарбия, мусиқа ва шунга ўхшаш машғулотлар эстетик ҳис-туйғуларни тарбиялашга асосан режалаштирилади.

5. Кун давомида машг улотлар қуйидагича тартибда алмаштириб борилади:

6. Болалар шахсини эстетик ҳис-туйғуларни шакллантирадиган фаолият турларини ташкил этиш ва бу фаолиятлар учун кун тартибидан маълум вақт ажратиш.

Болаларнинг ҳар хил фаолиятларини илмий асосланган тамойиллар асосида алмаштириб бориш болалар богчасининг ҳар хил ёш гуруҳларида болалар ҳаётини тўғри ташкил этишни таъминлайди.

Болаларнинг ҳар томонлама эстетик ҳис-туйғуларни тарбиялаш уларнинг ривожланишини таъминлашга қаратилган педагогик жараён мураккаб ва ранг-барангдир.

Машг улотларни бундай тақсимлаш болаларнинг дастур материаллини енгилроқ ўзлаштириб олишига имкон яратади.

Кун давомида бир неча марта: эрталабки қабул вақтида, эрталабки ва

кечки сайрда болаларнинг мустақил фаолиятлари ташкил этилади. Болалар ўзларига таниш бўлган дидактик ва ҳаракатли ўйинларни ўйнайдилар, ҳоҳлаган расмларини чизадилар, ҳоҳлаган нарсаларини ясайдилар, китоблар, расмларни томоша қиладилар, ҳоҳлаган бадиий асарларини тинглайдилар. Бу фаолият турларининг барчаси болаларда эстетик ҳисларини шаклланишида алоҳида аҳамиятли ҳисобланади. Болаларнинг мустақил фаолияти улар учун дам олиш соати ҳисобланади, аммо иш билан бир вақтда болаларнинг ўз-ўзини ташкил эта билиш қобилияти ўсишига, хулқ маданияти иродавий сифатларнинг тарбияланишига, жамоа муносабатларининг шаклланишига ёрдам беради. У ҳар хил фаолиятларда болалардаги ўзига хос жодкорликнинг ривожланишига кенг имконият яратади. Шунинг учун болаларнинг мустақил фаолиятига ҳам тарбиячининг раҳбарлик қилиши талаб этилади: чунки ҳоҳлаган иши билан шуг улланишига имкон яратиш, керакли материал ва асбоб-ускуналар билан таъминлашда, тарбиячининг маслаҳати лозим бўлади.

Кун давомида тизимли равишда меҳнат фаолияти ташкил этилиб, болалар катталарнинг меҳнати билан таништириб борилади. Бу иш машғулотларда, экскурсияларда, мақсадли сайрларда, болаларнинг катталар билан биргаликдаги меҳнати давомида амалга оширилади. Бунда болаларнинг асосий эътибори меҳнатнинг инсонлар учун фойдасига, унинг хилма-хиллигига, ишлаётганларнинг ахлоқий муносабатларига қаратилади. Болаларнинг овқатланиши, машғулотга тайёрланиши, табиат бурчагида навбатчи вазифасини бажариш, уларда топшириққа нисбатан жавобгарлик ҳиссини ривожлантиради, шу билан бирга ижтимоий ҳис ва муносабатларни шакллантиради. Болалар ҳаёти куннинг биринчи ва иккинчи ярмидаги кун тартибига биноан ташкил этилади. Бунинг учун ҳамма зарур шарт-шароитларни яратиш зарур. Кичкина гуруҳ болаларнинг кўп вақти гуруҳ хонасида ўтади. Яхши жиҳозланган хона, ўйинчоқ ва қўлланмаларни тўғ ри танлаш болаларнинг тўлақонли ҳаёт кечиришининг асосий шarti ҳисобланади. Гуруҳ хонасидаги ўйинчоқлар бу ёшдаги болаларнинг 2—3 та бўлиб ўйнашларини эътиборга олиб жойлаштирилиши, бир қанча ўйинлар учун ўйинчоқ бурчаги ташкил этилиши, унда яна қурилиш материаллари, ҳаракатланувчи ўйинчоқлар ҳам бўлиши керак, қолган ўйинчоқлар, расмлар, шкафларга болалар бемалол оладиган қилиб жойлаштирилиши лозим. Хонада болаларнинг полда машина, аравачаларни бемалол юргиза олишлари ва йирик қурилиш материаллари билан ўйнашлари учун ҳам жой ажратилиши керак, ҳаракатларни ривожлантирувчи жиҳозлар бинонинг махсус хоналарида сақланади ва жисмоний тарбия машғулотларидагина олиб чиқилади. Майдончага қум яшиқлари, болаларнинг сакрашлари, тирмашиб чиқишлари учун керакли жиҳозлар қўйилади.

Кичик гуруҳ. Моддий муҳит иккинчи гуруҳ болалари учун ҳам худди биринчи кичик гуруҳникидек ташкил этилади. Бундан ташқари, кузатиш ва меҳнат учун табиат бурчагига аквариумда балиқ, тўрларда қушлар ва майда ҳайвонлар жойлаштирилади. Гуруҳ хонасидан китоб жавони учун жой

ажратилади. Бог ча майдончасида спорт ўйинлари билан шуг улланиш учун махсус жой булади, у керакли анжомлар билан жиҳозлаб қўйилади.

Ўрта гуруҳ. Гуруҳда ухлаш хонаси, ҳожатхона ва ечиниш хонаси

бўлиши керак. Гуруҳ хонаси бир неча бўлимдан иборат бўлиши керак.

Биринчи ўйин бўлимида кўг ирчоқпар ҳамда керакли нарсалар жойлаштирилган шкаф бўлади.

Иккинчи ўйин бўлимида қурилиш материаллари қўйиладиган шкаф ва улар билан ўйнаш учун жой ажратилади. Шу хонанинг яна бир қисмида болаларнинг бадиий фаолият билан мустақил шуг улланишлари учун керакли материаллар қўйилади. Китоб бурчаги ва стол усти босма ўйини билан шуг улланишлари учун ўйин бурчагида тинчроқ жойни ажратиш керак. Табиат бурчагини деразаларга яқинроққа жойлаштирган маъқул. Хона амалий санъат асарлари ва кўкаламзорлаштирувчи ўсимликлар билан безатилади. Майдонча бошқа майдончалардан яшил, манзарали ўсимликлар билан тўсилиб, жисмоний машқлар ва спорт ўйинлар учун керакли асбоблар билан жиҳозланади.

Катта гуруҳ. Ўйин бўлимлари болаларнинг ёшига мос ҳолда ўрта гуруҳ хонаси каби жиҳозланади. Гуруҳ хонасида яна машғулот ўтказиладиган бўлим ажратилади ва у ерга тарбиячининг столи, экран, шкаф, тахта жойлаштирилади.

Болаларнинг мустақил ўйнашлари учун ҳамма керакли материаллар (столлар, ўйинчоқлар солинган қутичалар, витрина шкафи, токчалар ва бошқалар) бўлиши лозим. Табиат бурчаги, қўл меҳнати билан шуғулланадиган бурчак, китоб бурчаги, тасвирий фаолият бурчаклари бўлиши керак.

Тайёрлов гуруҳи. Бу ердаги машғ улот ўтказиладиган бўлимда катта гуруҳдаги сингари болалар учун икки кишилик столлар қўйилади. Гуруҳ хонасидаги жиҳозлар зарурат туфайли шуг улланганда ўйинга жой бўшатиш мақсадида бошқа томонга суриб қўядиган қилиб жойлаштирилади.

Майдончада спорт ўйинлари ва ҳар хил ўйин учун жой ажратилади, гулхона ва полиз ташкил этилиб, у ерда болалар ўзлари гул ва сабзавотларни етиштирадилар.

Болалар ҳаётини ташкил этишга қўйиладиган талаблар.

Куннинг биринчи ярмида болалар ҳаётини ташкил этиш. Болаларнинг боғчада қанча бўлиши бўлиши кун тартибида белгилаб қўйилган. Бунда эрталабки қабул муҳим роль ўйнайди. Тарбиячи болаларнинг боғчадаги вақти қизиқарли, сермазмун ўтишини таъминлайди.

Шундай қилиб, кун давомида болалар ҳаётини ташкил этишдаги ва эстетик ҳис-туйғуларини шакллантиришдаги педагогик талаблар қуйидагича:

1. Болаларнинг эстетик фаолият турлари билан шуғулланишлари учун шарт-шароитлар яратиш.
2. Ҳар бир ёш гуруҳида эстетик фаолият турларини алмаштириб бориш.
3. Болаларнинг ҳаракат ва эстетик фаоллигини етарлича таъминлаш.

4. Машғулот, ўйин, меҳнат, маиший фаолият ўртасида эстетик тарбия билан боғлиқлик ўрнатиш.
5. Болаларнинг олган билим, малака, кўникмаларини мустақил эстетик фаолиятларида қўллай олишга ўргатиш.
6. Болани эстетик фаол бўлишга, ҳар доим бирон нарса билан машғул бўлишга ўргатиш.
7. Ҳар бир болани ижодий қобилиятлари, хоҳиш ва қизиқишларини диққат билан кузатиб бориш ва унинг эстетик ҳис-туйғуларини янада ривожланиши учун шарт-шароит яратиш.
8. Болаларнинг бутун фаолиятига, хусусан, эстетик фаолиятига тарбиячининг раҳбарлиги.
9. Эстетик ҳис-туйғуларни тарбиялашда кун тартибига қатъий риоя қилиш. Машғулот болалар бог часида болаларга таълим беришнинг асосий шаклидир. Машғулот-тарбиячининг болаларни керакли билим ва малакалардан умумий ҳолда хабардор қилишидир. Тарбиячи болаларга таълим беришни кун давомида амалга оширади: уларнинг билимларини бойитади, маданий, гигиеник, хулқ маданияти, нутқи, санок-ҳисоб, ҳаракатлари каби турли-туман малака ва кўникмаларини ва эстетик ҳис-туйғуларини шакллантириб боради. Аммо таълим беришда бош ролни машғулот эгаллайди. Машғулотлар болалар богчасида таълимни ташкил этиш шаклидир. У мактабгача тарбия ёшидаги ҳамда болалар учун мажбурийдир, унда дастур мазмуни белгилаб берилган. Кун тартибида унга маълум ўрин ва вақт ажратилган. Машғ улот тарбиячи раҳбарлигида ўтказилади, тарбиячи машғ улотларда болаларни янги билимлардан хабардор қилади, болалар эгаллаб олган билимларини эса аниқлаб мустаҳкамлайди. Болаларнинг амалий машғ улотларини ташкил этади. Ўқув материалининг мазмуни аста-секин мураккаблаштирилиб борилади. Демак, машғулот болаларни мактабга тайёрлашда катта аҳамиятга эга. Машғулот болаларда барқарор диққат, иродани, диққатни жалб эта олиш каби қобилиятлар ва эстетик ҳис-туйғулари ривожланади. Айниқса, болаларга билим беришни жамоа усулида олиб бориш катта аҳамиятга эга бўлиб, бу жараёнда улар биргаликдаги фаолиятда бир-бирларига фаол таъсир этишади, ўз ташаббуси, топаг онлигини намоён қилиш имконияти туг илади. Болалар ишига зўр беришни талаб этувчи вазифа қўйилганда биргаликда қайг уришади, жамоатчилик ҳисси, эстетик ҳистуйғулари шаклланади. Экскурсиялар, расм қирқиб ёпиштириш, қуриш-ясаш ишларини биргаликда бажариш, умумий рақс-ўйинларини ижро этиш, бадиий асарларни эшитиш, ўқишда пайдо бўлган биргаликдаги эстетик кечинмалар болаларнинг бирлашган дўстона жамоасини яратишга ёрдам беради, бирга ишлаш, яшашга ўргатади. Машғулотда таълим бериш орқали болаларда мактабдаги ўқишга қизиқиш тарбияланади, жавобгарлик ҳисси, ўзини тута олиш, меҳнат қилишга интилиш одати, топширилган ишни бажариш каби сифатлар ҳосил қилинади. Машғ улот пайтида болаларда мустақил фикр юритиш малакаси таркиб

топтирилади, тарбиячиларга кулоқ солиш, ҳикоя қилинаётган воқеадаги асосий ғояларни ажрата олиш, қисқача умумлаштириш каби малакаларни ривожлантиришга катта эътибор берилади. Тайёрлов гуруҳларида машғулотлар орқали болаларда ташаббускорлик ва мустақиллик билимга қизиқувчанлик, фаол тафаккур, таққослаш, умумлаштириш, хулосалар чиқариш каби малакалар тарбиялаб борилади.

Машғулот жараёнида болаларда кузатувчанлик, жавобгарлик ҳисси такомиллаштириб борилади, уларда меҳнат қилиш малакаси ва хоҳиши тарбияланади. Болалар бог часида кичкинтойларни теварак-атрофдаги ҳаёт табиат билан таништириш, уларнинг нутқини, энг оддий математик

тасаввурларни ўстириш машғулотлари, муסיқа машғулотлари, тасвирий санъат машғулотлари, кўриш яшаш, жисмоний тарбия машғулотлари олиб борилади ва **эстетик ҳис-туйғуларини шаклланишдаги омилларга айланади.**

Машғулотлар боладан ақлий ва жисмоний кучларни талаб этади, яъни у боланинг фаоллиги билан, бог лиқ бўлиб, бола маълум натижага эришиш учун интилади. Бу эса боладан узоқ ихтиёрий диққатни талаб этади.

Машғулотларни куннинг биринчи ярмида ўтказиш мақсадга мувофиқ, чунки биринчидан, бола эрталабки соатларда ақлий вазифани яхши бажара олади, хона табиий ёруғлик билан яхши таъминланган бўлади. Ҳар бир ёш гуруҳида неча марта машғулот ўтказилиши, унинг мазмуни ва ҳар бир машғулот ёш гуруҳлари бўйича қанча давом этиши болалар бог часи тарбия дастурида уларнинг ёш хусусиятларини эътиборга олган ҳолда белгилаб берилган. Болаларнинг билимларини синовчи машғулотлардан мақсад тарбиячи болалар дастурда белгиланган билим ва малакаларни ўзлаштириш даражасини билиб олади ва ўзининг кейинги иши мазмуни, методларини белгилайди.

Машғулотнинг тузилиши:

1. Болаларни уюштириш
2. Асосий қисм
3. Яқунловчи қисм.

Болалар машғулотга қизиқиш ва фаоллик билан иштирок этиши учун машғулот мазмуни ва методикаси пухта ўйлаб олинishi керак. Болалар ўқув_фаолиятини қанчалик пухта эгаллаб олсалар, тарбиячини эътибор билан тинглаб, ўйиндан машғулотга осонлик билан ўтадилар.

Тарбиячилар болаларни йиг иб, уларнинг машғулотга тайёргарлиги: ташқи кўриниши, ўз жойига тўғри ўтириши, диққатини тўплаганини текширади. Машғулот муваффақиятли ўтиши учун болаларда қизиқишни уйғотиш, бунинг учун болаларнинг ёши, қизиқиши фаолиятига мос ҳар хил усулларни қўллаш керак. Кичик гуруҳ болаларида машғулотга қизиқиш уйғотиш учун болаларни қизиқтирадиган мазмундаги кутилмаган топишмоқлар, муаммоли усуллардан фойдаланилади. “Кулоқ солинглари-чи, кимдир эшик қоқяпти? Бизникига меҳмонга келди”, деб машғулотни бошлаш мақсадга мувофиқ бўлади. Тарбиячи катта гуруҳларда эса қандай

машг улот ўтказилиши ҳақида болаларни олдиндан огоҳлантириб қўяди. Бу эса болаларни кейинги машг улотга бўлган қизиқишини орттиради. Масалан, ҳайвонот боғига, экскурсияга боришни болаларга бир ҳафта олдин айтиб қўяди ва уларга ҳайвонот боғ ини айланиб чиқишни, ота-онаси билан сайр қилганда қандай ҳайвонларни кўрганини ва улар қандай таассурот қолдирганини эслаб қолишни таклиф этади. Болалар эса бу кунни зўр қизиқиш ва хурсандчилик билан кутишади. Катта гуруҳ ва тайёрлов гуруҳларидаги болалар ўтказилаётган машг улотнинг зарур ва мажбурийлигини онгли равишда тушуниб унга тайёрланиб борадилар. Машг улот жараёнида болаларга янги билим берилади. Берилаётган топшириқ юзасидан йўл-йўриқ кўрсатилади. Топшириқни бажаришда қийналган болаларга ёрдам ҳам берилади. Шунингдек, берилган топшириқни ҳамма болалар томонидан тўлиқ бажарилишини таъминлаш учун тарбиячи турли хил метод ва усуллардан кенг фойдаланади.

Боғча ёшидаги болалар ўқишни ва ёзишни билмаганликлари учун ўтилган мавзунни қайтариб мустаҳкамлай олмайди. Шунга кўра болаларга берилган билимни мустаҳкамлаш тарбиячи такрорлаш ва машғулотлардан фойдаланиб боради. Бу жараёнда болаларга механик қайтариш ёки ёдлатишдан четлашиш керак. Чунки мазмуни англаб олинмаган материал тезда эсдан чиқади. Эстетик завқ, шавқ бера олмайди.

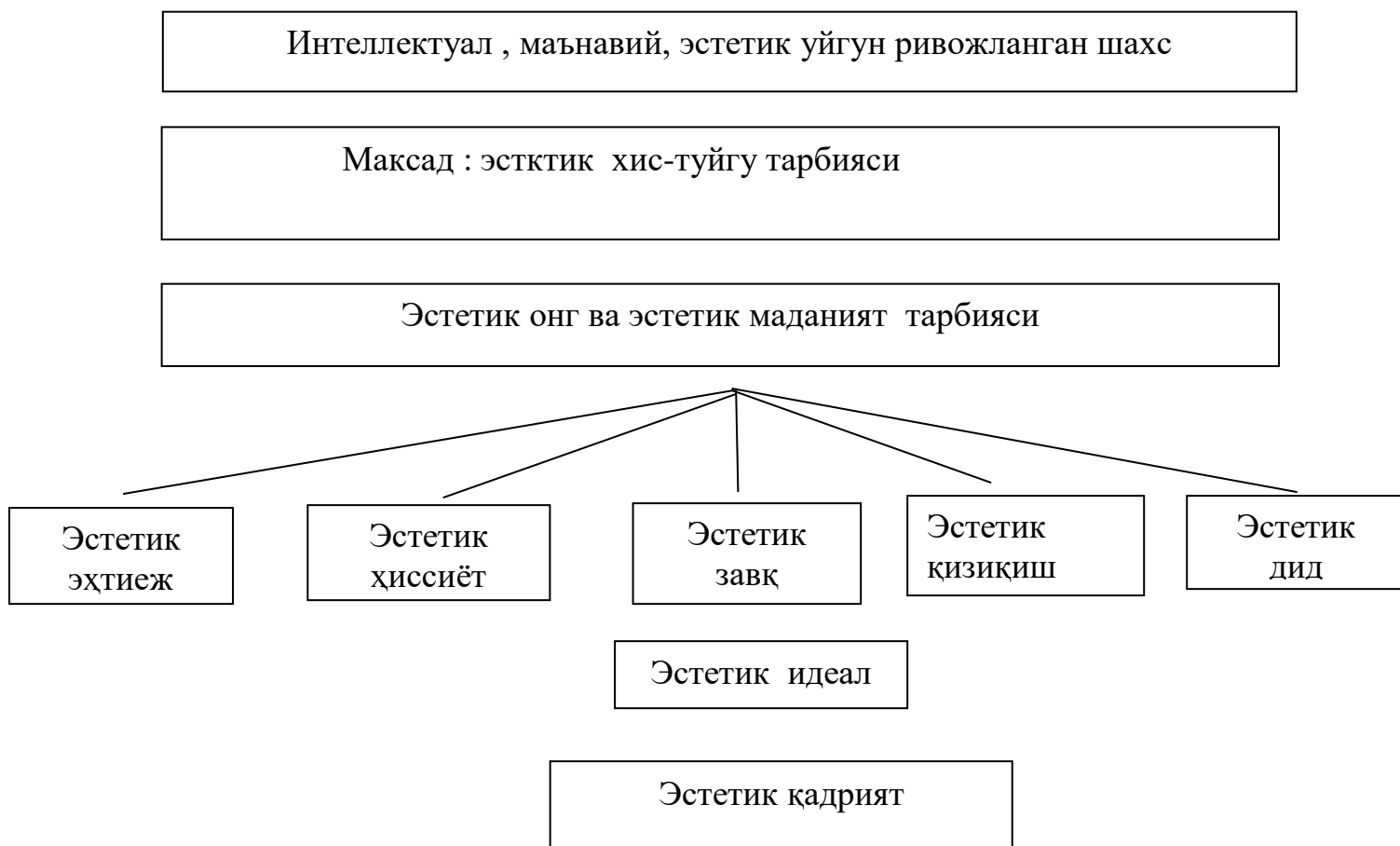
Машг улотда тарбиячининг болаларда қўядиган талаби, албатта, уларнинг ёши ва имкониятига мос бўлиши керак. Тарбиячи кичик гуруҳ болаларини икки гуруҳга бўлиб машғулоти олиб боради. Тарбиячи биринчи гуруҳ болалари билан машг улот ўтказганда иккинчи гуруҳ болаларига энага қараб туради. Тарбиячи дастлабки машг улотлар жараёнида гуруҳ хонаси кўг ирчоқ ва ўйинчоқлар билан таништириши керак. Кўг ирчоқлар ёрдамида эса машғулоти ўтказади. Тарбиячи аввал болаларда машг улотга қизиқиш уйғотиб берса, кейин машг улотнинг ҳамма учун мажбурийлигини болалар онгига сингдириб боради. Ўтказилаётган машг улотлар аста-секин мураккаблаштирилиб болалар хулқига мослаб борилади. Болалар машг улот жараёнида ахлоқ-қоидаларини эгаллаб борадилар. Тўғри ўтириш, тарбиячинини сўзини диққат билан эшитиш, чалғимаслик, тарбиячи сўрагандагина жавоб бериш, жавоб берганда ўрнидан туриш кабилар ўргатилади. Бу усуллар болаларнинг эстетик ҳис-туйғуларни тарбиялаш мақсадига қаратилиши мақсадга мувофиқ. Машғулотнинг сифати ва унинг натижаси тарбиячининг унга қандай тайёргарлик кўрганига ва педагогик маҳоратига боғлиқ.

Машғулоти тайёрланиш мазмунига қуйидагилар киради: машғулоти режалаштириш, керакли жиҳозларни олдиндан тайёрлаб қўйиш, болаларни машғулоти тайёрлаш.

Тарбиячи машғулоти бир бўлимдан битта эмас, балки бутун бир машг улотлар тизимини режалаштириб олиб борса, ижобий натижани қўлга киритиши табиий. Тарбиячи машг улотларни методик адабиётлардан кенг фойдаланилган ҳолда олиб бориши керак. Агар машг улотлар мураккаброқ

бўлса, тарбиячи, албатга, унга режа тузади. Режада машғулотнинг мазмуни тайёрланиш учун керак бўлган жиҳозлар, болалар билан олиб бориладиган дастлабки ишлар, машғулотнинг бориши ва тарбиячи фойдаланадиган методик усуллар кўрсатилади. Ҳар бир бог чада методика кабинетлари мавжуд, унда «Болалар бог часида таълим-тарбия дастури»нинг ҳамма бўлимлари бўйича методик қўлланмалар бўлади. Етишмаганини тарбиячи ўзи тайёрлайди, баъзан эса бу ишга катта ва тайёрлов гуруҳлари болаларини жалб этади. Тарбиячи машғулот учун керакли материалларни бир кун илгари тайёрлайди. Тарбиячи болалар бог часида асосий шахс ҳисобланиб, ёш авлоднинг тарбияланганлиги ва билиш даражаси унинг г оявий, сиёсий ва илмий педагогик тайёргарлигига, жавобгарлик ҳиссига, салоҳиятига, педагогик маҳоратига бог лиқ. Одатда, боланинг ўқув фаолиятига бўлган муносабати ҳам унинг тарбиячи шахсига булган муносабати билан белгиланади.

Болаларда эстетик ҳис-туйғуларни шакллантиришнинг ижтимоий тарбия вазифаларини ҳал этишдаги ўрни алоҳида аҳамиятга эгаллиги қуйидаги чизма орқали ўз ифодасини топган. Ижтимоий тарбия мақсадидан келиб чиқиб болаларда эстетик ҳис-туйғуларни шакллантириш мақсади белгиланганлиги, бунинг учун эстетик онг ва эстетик маданиятни тарбиялашда унинг таркиби, ҳамда узвий тизим ҳосил бўлиши орқали эстетик идеал ва кадриятлар қарор топиб бориши ўз ифодасини топган:

Болаларда эстетик хис-туйғуларни шакллантиришнинг йўл ва усул, шакллари хилма хилдир. Эстетик хис – туйғуларни муҳим воситаларидан бири саънат турлари орқали амалга оширилувчи иш шакллари дир. Мактабгача таълим муассасалари тарбияланувчилариини ижодкорлик фаолиятига қизиқиш ва интилиш кучли бўлиши табиий ҳолат. Бундай ҳолатларни педагогик жихатдан тўғри ҳисобга олиш ўқувчиларда мукамал эстетик хис - туйғуларни шакллантириш омиллари дан саналади. Мактабгача таълим муассасалари тарбияланувчилари билан уларнинг ёшларига мос бўлган китоблар таҳлили орқали ҳам гўзаллик ҳақидаги тасаввурлари бойитилади ва уларнинг ҳаётий эстетик кечинмалари билан боғлаш орқали болаларда эстетик хис - туйғуларни шаклланиши ва уларни ривожлантириши самарали кечади. Айниқса адабиётдаги бадиийликни сезиш бадиий хусусиятларни англаш орқали ўқувчиларда ўқиган асарлардан завқлантириш эстетик хис - туйғуларни ҳосил қилишга замин яратади. Мактабгача таълим муассасалари тарбияланувчилариига шеърлар айтиш, ёд олиш истаклари кучлироқ бўлади Агар мустақиллигимиз , истиқлол , бунёдкорлик , халқимизнинг яратувчилик фаолиятига бог лиқ шеърлар бўлса , уларни тарбиячи раҳбарлигида ҳис- ҳаяжон билан ўқиш ўқувчилар хис - туйғуларни ҳосил бўлиш ва ривожланиши учун замин яратади. Айниқса Ўзбекистон Республикаси Давлат Мадҳиясининг сўзларини тантанали ўқиш , ёки ёд олиш ва мусиқали бирга ижро этиш ҳам энг гўзал юксак хис - туйғуларни уйғотади ҳамда маънавий , эстетик хис - туйғулар ривожланиб боради. Мамлакатимизда болалар саънاتини ривожлантириш , уларнинг бадиий хис- туйғуларни ўстириш орқали эстетик қобилият ва эстетик истеъдод эгаларини тарбиялашга катта эътибор берилаётгани Президент ва ҳукуматимизнинг болалар театрлари , болалар ижодий уйлари , мусиқа мактаблари каби кўплаб муассасалар фаолиятига эътибор берилаётганлигида кўриш мумкин. Жумладан, болалар театри кичик томашабинларда бадиий эстетик дидни , уларда маънавий хордиқ олиш билан бирга маънавий фазилатларни шакллантиришга ҳизмат қилади. тарбиячи, ота-оналар ҳамкорлигидаги томоша қилинадиган болалар театрлари кўринишларининг асосий ғоялари ва образлардаги гўзалликни англанишида муҳимдир. Чунки улар билан бу борада суҳбатлар ўтказиш яхши натижалар беради . Томоша қилган сахна кўринишлари мазмуни, улардаги ижобий , салбий образлар , нима яхши-ю , нима ёмонлигини кўрсатиб бериш тарбиячи, ота-оналар – катта авлоднинг вазифаси ва бурчи ҳисобланади. Боғчаларда ҳам бадиий тўғарақлар ташкил этилса , унда болаларлар иштроки , шунингдек улар ўртасидаги турли танловлар ўтказилиши уларнинг эстетик тушунчаларини ўсишга хис – туйғулари ривожланишига хизмат қилади. Болалари эстетик хис – туйғуларини шаклланиши ва ривожланишдаги яна бир муҳим саънат воситалари таъсиридан унумли фойдаланиш ҳам ўқувчиларни табиат манзаралари тасвирланган суратлар, яратилган асарлар кўргазмаларини

кўриш Ўзбекистонимизнинг табиатини ранг баранглиги, бойлиги ва гўзаллигини ҳис қилиш , ўз навбатида гўзалликни тушуниш ,эстетик билимларини бойиш , ҳамда уларни фаолиятда қўллаш истаги – эстетик қизиқиш , интилишни шакллантиради. Мактабгача таълим муассасалари тарбияланувчиларида эстетик хис –туйғулар уларда юзага келтириладиган кечинмаларга бог лиқ. Бу эса тарбиячининг саънат турларидан фойдаланиш маҳоратига кўп жиҳатдан бог лиқдир. Таъсвирий саънат асарлари , масалан ўзбек рассомлари яратган табиат ҳақидаги расмларда тасвирлар мазмунини табиат бағрига сайр ва экскурсиялар уюштириш орқали кузатиш натижаларини бог лаш ҳам ўқувчиларда эстетик хис-туйғулар шаклланиши ва ривожланишида муҳим жиҳат ҳисобланади. Болаларда кунда ўтадиган кўчалар, улар яшайдиган ҳовлилардаги дарахтлар, уларнинг яшил барглари уларнинг шабадага эгилиши , қуёш тиг ида товланиши кабилар расмлар кўришдаги тарбиячи , экскурсавод , ҳикоялари туфайли уларда ўзгача эътибор билан қарашни юзага келтиради . Мактабгача таълим муассасалари тарбияланувчиларида эстетик хис-туйғулар шаклланиши ва ривожланишида таъсвирий саънат асарлари – тарихий архитектура намуналари бўлган обидалар, тарихий ёдгорликларни бориб кўриш , у ердаги улуғвор бинолар, уларнинг кўриниши, берилган ранг тасвирлар ҳақида маълумотлар ҳам ўқувчиларда жонажон ватанимиз тарихи, ота-боболаримиз ҳаёти, хунармандчилиги кабилар ҳақидаги билимларини бойитибгина қолмасдан ўз туғилиб ўсган жойлар- юртига меҳр-муҳаббат уйғотади,эстетик хис – туйғулар маънавий хис –туйғуларга уйғунлашади.

Хулоса сифатида шуни айтиш лозимки, мактабгача таълим муассасалари тарбияланувчиларида эстетик хис–туйғуларни шакллантириш тизимида саънат воситалари орқали амалга ошириш самаралидир. Зеро саънат бу борада муҳим воситадир. Саънат воқеликни хиссий идрок қилинадиган бадиий образлар ёрдамида акс эттириб , ана шу образлар орқали кишининг ҳислари, онгига таъир этиб, унинг дунёқарашини таркиб топишга олиб келади. Санъат инсонга зўр завқ бағ ишлайди, эстетик хис-туйғуларини ўстиради. Ҳаётни тушуниб олишга ёрдам беради.

Мактабгача таълим муассасалари тарбияланувчиларида эстетик хис-туйғулар, фикрларни ривожланиши, гўзалликни кўра билиш завқланишини шакллантириш бу борадаги ижтимоий тарбиянинг муҳим вазифаларидан биридир. Уларни амалга ошириш тарбиячи ва мураббийлар фаолияти , билими, савиясига бог лиқдир. Мактабгача таълимнинг вазифаси болаларни халқнинг бой миллий, маданий-тарихий мероси ва эстетик хис–туйғуларни шакллантириш, маънавий ахлоқий, жиҳатдан тарбиялаш: болаларда миллий ватанпарварлик ҳисларини шакллантириш, мактабгача ёшдаги болаларда билим олиш эҳтиёжини, ўқишга интилиш мойилликларини шакллантириб, уларни мунтазам равишда таълим жараёнига тайёрлаш болаларнинг тафаккурини ривожлантириш, ўзининг фикрини мустақил ваэркин ифодалаш малакаларини шакллантириш, болаларнинг жисмоний варуҳий соғлигини таъминлашдан иборат.

Асосий мақсадлардан яна бири замонавий тасвирий санъат орқали болалардаги қобилият ҳамда имкониятларни аниқлаб, уларни тўғри шакллантириш ва юзага чиқаришдир.

Тасвирий санъатнинг гўзига хос мураккабликларини тушуниб, унинг нозик қирраларини мактабгача ёшдаги болаларга улашиш маҳоратига эга бўла оладиган тарбиячиларни етиштириб чиқариш вазифаси турибди.

Мактабгача таълим муассасаларида тасвирий фаолият воситасида болаларнинг эстетик қобилиятларини шакллантиришда тарбиячининг ўрнибеқиёс. У чуқур билим ва юқори малакага эга бўлиши, бунинг учун мунтазам равишда ўз устида ишлаши, ўзининг илмий назарий савиясини тинимсиз кўтариши, илг ор тажрибаларга таяниши керак.

Мактабгача таълим тизимини тубдан ислоҳ қилиш, уни ҳам шаклан, ҳам мазмунан замон талабларига мослаштириш, таълим сифат-самарадорлигини узлуксиз такомиллаштириб боришга йўналтирилди.

Тасвирий фаолияти бўйича мактабгача таълим муассасаси дастури ва мактабда тасвирий санъат дастури болаларда теварак атрофга нисбатан, санъат болаларда эстетик муносабатни тарбиялаш ижодий қобилият ва тасвирлашларини ривожлантиришни ва эстетик хис–туйғ уларни шакллантиришни кўзда тутди. Мактабгача таълим муассасаси машг улотларида, мактабда муваффақиятли ўқиб кетишлари учун зарур бўлган вазифалар хал этилади. Расм, аппликация, лой ишлари жараёнида болаларда фикр юритишнинг анализ, синтез, такрорлаш, конкретлаштириш қабилар шаклланади. Шунингдек бу жараёнларда болалар жамоада ишлашга, ўз ҳаракатини ўртоқларининг ҳаракатига бўйсундиришга ўрганадилар. Болалар мактабгача таълим муассасасида тасвирий фаолияти машг улотлари болаларда, ўқув фаолиятида зарур бўлган малака кўникмаларни ҳамда эстетик хис–туйғуларни шакллантиради.

Мактабгача таълим муассасаларининг тасвирий фаолият бирламчи йўналиши мактабгача ёшдаги болаларни бадий-эстетик тарбиялаш ҳисобланади. Бу йўналишнинг самараси эстетик йўналишнинг барча воситаларини (театр, мусиқа, бадий адабиёт, расм чизиш, аппликация ва бошқ.) комплекс тарзда қўлланилгандагина аниқ бўлади. Мактабгача таълим муассасаларида ўтиладиган “Тасвирий фаолият” машг улотлари болаларга бериладиган эстетик тарбия масалаларини ечишда катта аҳамиятга эга. Чунки тасвирий фаолият ўз хусусиятига кўра бадий фаолият ҳисобланади. Бадий фаолият машг улотларининг барча турлари болаларда гўзалликни билиш учун, борлиққа эмоционал-эстетик муносабатни ривожлантириш учун кенг имкониятларни очиб беради.

“Тасвирий фаолият” машғулоти жараёнида:

1. Бадий эстетик дидни тарбиялаш;
2. Амалий бадий эстетик фаолият ва малакаларни ривожлантириш;
3. Фантазия, ижодий фикрлаш ва тасаввур қилиш, идрок қилишни ва эстетик хис–туйғуларни ривожлантириш;

4. Қўлнинг аниқ ҳаракатлари ва бармоқларнинг майда моторикасини ривожлантириш;

5. Касбий бадиий-ижодий фаолият куртакларини намоён бўлиши учун имкон яратиш ва эстетик ҳис-туйғуларини шакллантириш каби таълимий ва тарбиявий масалалар ҳал этиб борилади.

Мактабгача таълим муассасалари учун ишлаб чиқилган такомиллаштирилган “Болажон” таянч дастурининг тузилиши ва мазмунининг таҳлилидан аёнки, кичик гуруҳлардан бошлаб энг кўп вақт тасвирий фаолиятга ажратилган.

Агар тасвирий фаолиятнинг турлари

- расм (2соат),

- аппликация (0,5 соат),

- қуриш-ясаш (0,5 соат)

- лой ишини (1 соат) қўшиб ҳисобласак, жами 4 соатни ташкил этади.

Ҳафталик юклама 12 соатни ташкил этилишини эътиборга оладиган бўлсак, тасвирий фаолият барча фаолиятларнинг учдан бир қисмини ташкил этади.

Демак, тасвирий фаолият интегратив мазмун касб этувчи энг катта бўлим ва эстетик ҳис-туйғуларини шакллантириш учун асосий омиллардан ҳисобланади ва фаолиятнинг бошқа турлари билан мантиқий ва дидактик боғ лиқликда амалга оширилади. Бу омил тасвирий фаолият машғ улотлари мазмуни ва методикасини фаолиятнинг бошқа турларига ҳамоҳанг тарзда такомиллаштириб бориш лозимлигини англатади.

Мактабгача таълим муассасаларида тасвирий фаолият машғ улотларда болалар асосан амалий иш бажарадилар, санъат асарларини билан расмга қараб ҳикоя қилиш; мактабда эса тасвирий санъатнинг турлари ранг тасвир, график,ҳайкалтарошлик ва декоратив санъат асарлари билан янада чуқурроқ танишадилар. Мактабгача таълим муассасасида тасвирий фаолият машғ улотлари хилма-хилдир: расм чизиш, лой, аппликация, қуриш-ясаш машғ улотлари ҳисобланади

. Мактабгача таълим муассасасида келтирилган машғ улотларнинг ҳаммасига катта аҳамият берилади ва таълим-тарбия масалаларининг муваффақиятли ҳал этилиши мактабгача таълим муассасаларида олиб бориладиган тасвирлаш фаолияти машғ улотлари билан узвий равишда олиб борилишига кўп жиҳатдан боғ лиқ..

Болалар гуруҳдаги олиб бориладиган тасвирий фаолият машғ улотларида, қалам ҳамда мўйқаламдан эркин фойдаланишга ўз характерини ва қўл кучини идора этишга ўрганадилар. Бу эса,малакани эгаллаш, болаларда қўлини енгил,эркин бир текисдаги ҳаракат қилиш хусусиятларини ривожлантиради.

Болалар турли шакл, катталиқ, пропорциядаги предметларни чизиш жараёнида предметнинг иш хусусиятига қараб йўналишни сақлаш зарурлигига, предметнинг катталигига мос равишда ҳаракатланишга ўрганадилар. Мактабгача таълим муассасаларида олиб бориладиган тасвирий

фаолият машг улотларида материалдан тартибли фойдаланишга, уларни тоза сақлашга, фақат зарур материаллардан ҳамда уларни ишлатиш йўлларини режалаштиришга ўрганадилар. Бу машг улотлар болаларда диққатни ва кўриш хотирасини ривожлантиради.

Мактабгача таълим муассасалари тайёрлов гуруҳида натурага қараб расм чизиш ёки тасвирлашга нисбатан талаблар ошади ва бу талаблар мактаб талабига яқинлашади. Натурага қараб тасвирлашда ишнинг кетма-кетлигини кўрсатиб, болалар тайёрлов ва катта гуруҳида ўрганишнинг бошланг ич босқичидагина амалга оширилади. Болалар натурани анализ қилишга бутун умумий шаклни хомаки қог озга тушириб олишга, расмни натурага солиштиришга, хато ва камчиликларини тўғрилашга, натурага ўхшатишга уринадилар.

Тасвирий фаолият машг улотларида геометрик шаклларни топа олишга ёки кўра олишга, уларни терминлар билан аташга, кенглиги катталиги, узунлиги, баландлигини, қисмларнинг бир-бирига нисбатан фазовий жойлашишини билан танишишни болаларни боғчани қуриш-ясаш машг улотларида материаллардан қуриш ясаш болаларда кўз билан чамалашни шаклантирад. Шундай қилиб, тасвирий фаолият машг улотларида болалардаги бадий эстетик дид ва ижодий қобилиятлар ўсади ва бу орқали мактабда ўқишга тайёрланиб борилади. Чунки болалар предметлар билан узвий боғ ланадилар, уларнинг гўзига хос сифатлари, шакли, ранги, катта-кичиклиги билан танишадилар, уларни фарқини, ўхшашлигини аниқлайдилар, бу эса, болаларни сенсор тарбиялашга, кўргазмали, образли фикр юритишга имкон беради.

Тасвирий фаолият болаларни эстетик тарбиялайди. Болалар ишларида ўз ҳаётида, жамиятда бўлаётган воқеа-ҳодисаларни акс эттирадилар, улардан мамнун бўладилар, ҳаяжонланадилар. Тасвирий фаолият жараёнида болаларда ироданинг сифатлари-бошлаган ишини охирига етказиш, олдида мақсад қўйиб, ўшани бажаришга томон интилиш, қийинчиликларни енгиш, ўртоқларига ёрдамлашиш каби хусусиятлар тарбияланади. Жамоа ишини яратиш жараёнида болаларга бир-бирига ёрдам, келишиб ишлаш каби сифатлари; ишни баҳолаш жараёнида, уларда ўртоқларининг ишга нисбатан реал муносабатда бўлиш, тўғри баҳолаш, ўз ишидан ва ўртоқларининг ишидан хурсанд бўлиш каби ахлоқий сифатлар ҳамда эстетик ҳис-туйғулари шаклланади.

Тасвирий фаолият-бу болаларни ўз олдида қўйган мақсадларини бажаришда тинмай меҳнат қилишга ундовчи фаолиятдир. Тасвирий фаолият болаларга эстетик тарбия беришнинг асосий воситаси ҳисобланади. Ҳар бир предметнинг катта-кичиклигини, рангини, шаклини, фазода жойлашишини ажратиш бу эстетик сезгининг бўлаклари ҳисобланади. Болаларда эстетик сезгининг ривожланиши - ранги, ритми, пропорцияни чуқурроқ сезиш билан боғлиқдир. Бола рангни, шаклни, унинг хилма-хиллигини сезса, шунчалик ранглар аралашмасининг хилма-хиллигидан завқ олади, баҳраманд бўлади. Болаларда эстетик сезгининг ривожланиши, уларда предметга ва унинг баъзи

сифатларига нисбатан эстетик баҳо беришни ривожлантиради. Уларда тасвирий санъат асарларини тушунишга, уларга нисбатан ҳис-туйғ уни, муносабатни тарбиялайди. Тасвирий фаолият болаларнинг бадиий ижодий ўсишида муҳим ўрин эгаллайди. Боланинг бадиий ижодий ўсиши-бу образли фикр юритиш, эстетик идрок этишни ва образ яратишда зарур бўлган малака, кўникмаларни эгаллаш ҳисобланади. Масалан: табиатга ёки истироҳат бог ига сайр, куз фаслида экскурсия уюштириш. Тарбиячи болаларни предмет ёки теварак атрофни кузатишда келиб чиқувчи эстетик ҳис-туйғу орқали, теварак-атрофга, кишилар меҳнатига тўғри баҳо бериш, Ватанга нисбатан муҳаббат каби сифатларни тарбиялаш мумкин.

Болаларни ўз ишини яна ҳам чиройли ва яхши бажариш, бошқаларга ёқадиган, улар кўрганда қувонадиган қилиб яратиш - бу бадиий, ахлоқий тарбияланинг асосий вазифаси ҳисобланади.

Боғчада болаларни мактабга тайёрлашда тасвирий фаолият катта аҳамият касб этади. Расм, лой, қуриш материаллари бўйича билим, малакаларини эгаллаш мактабда тасвирий фаолият дарслари ва меҳнат дарсларини муваффақиятли эгаллашларига асос бўлади. Уларни ўқув фаолиятига тайёрлайди: педагогни тинглашга, унинг кўрсатмаларини бажаришга ўргатади. Олдига қўйилган вазифани ҳал этишда, унинг асосий ва муҳим ҳал этиш юлларини излаб топиш бу ўқув фаолиятнинг асосий сабабларидан биридир. Тасвирий фаолият жараёнида ўз ишини назорат қилиб бориш, мактабда вазифаларни бажаришда ҳам роль ўйнайди. Шунингдек, бола тасвирий фаолият жараёнида психологик жиҳатдан ҳам тайёрланиб боради ва эстетик фаолиятга кириб боради.

Тарбияланувчилар эстетик ҳис-туйғуларини шакллантиришга доир иш усулларидан шеърлар ўқитиш ва ёд олдириш, ўйинлар ташкил этиш орқали ҳам амалга ошириш уларнинг бадиий эстетик ривожланишлари самарадорлигини таъминлайди

Қуйида тарбияланувчиларда эстетик ҳис-туйғуларини шакллантиришнинг муҳим йўл ва усулларидан айрим дидактик, ҳаракатли ва бошқа халқ ўйинлари ҳамда уларни ўтказишга доир намуналар келтириш мақсадга мувофиқ. Шу ўринда таъкидлаш жоизки ушбу тавсия қилинган ўйинлардаги рақамлар оғзаки тарзда машг улотларни олиб боришни назарда тутлади. Шунингдек, мактабга тайёрлов гуруҳлари ҳамда катта гуруҳлар билан ишлашда қўллаш мақсадга мувофиқ:

ШЕЪРИЙ МИСОЛЛАР

Сотиб олдим 5 та айик
Сувга солдим 5 та қайик
Санаб билинг Санаб билинг
Нечта айик нечта қайик

$$5+5=10$$

Еркинжоннинг шкафида
10 та китоб
Нодир яна қўшиб қўйди
5 та китоб
Санаб билинг, Санаб билинг
Нечта китоб, Нечта китоб

$$10+5=15$$

Дарахтда 10 та гилос
Енди кулок сол Чарос
Узиб олдим 5 таси
Айтчи қолди нечтаси?

$$10-5=5$$

Бобом эккан олмалар
Кузда
Укам
Ойим
Қани

$$4+5=9$$

Дарахтдаги олмахон
6 ёнг оқ олибди
У сакраган чоғ ида
2 таси қолибди
Ким биринчи айтади
Тўкилибди қанчаси?

$$6-2=4$$

Кўлда сузар 5 та ўрдак
Биз ҳам қўшсак 2 та ўрдак
Санаб кўринг
Санаб кўринг
Бўлди энди Нечта ўрдак?

$$5+2=7$$

Расқга тушди Доно, Лола
Чапак чалди 8 бола
Қани менга ким айтади?
Хонада бор нечта бола?

$$8+2=10$$

Идишдаги конфетни
Санаб қўйди опаси
Зайнаб олди 2 таси
4 та олди укаси
Опаси келганида
Қолмаганди биттаси
Қани ўйлаб кўрингчи
Нечта эди ҳаммаси?

$$4+2=6$$

Ў
С
Ч
С
С
И

$$5+5=10$$

Футболга шай туришди
7 ўғил 3та қиз
Кетиб қолди 3 таси
Ишлари бўлиб тиг`из
Енди футбол ўйинда
Қатнашади нечтаси?

$$10-3=7$$

Оппоқ она қуённинг
5 боласи бор эди
Қатта қамиш саватда
10 та сабзи бор эди
Она қуён болаларга
Улашибди 5 таси
Қани айтинг, қани айтинг
Саватда қолди нечтаси?

$$10-5=5$$

Дарахтда 10 олмахон
Қани айтчи қизлархон
Яширинди 5 таси
Айтчи қолди нечтаси?

$$10-5=5$$

Буви бер
ди 1 кулча
Она берди 3 тача
Мазали бу кулчани
Қўшсак бўлади қанча?

$$1+3=4$$

Товуққинам оппог ой
Жўжа очди ҳойнахой
Жўжалари 8 та
Беркиниб олди 2 та
Қолади энди нечта?

$$8-2=6$$

Алида бор 3 қўзи
Валида бор 4 қўзи
Қани ким айтади
Кимда бор кўпроқ қўзи?

$$4-3=1$$

Боғимдаг и г уллардан
Очилибди 5 таси
Ғунчалар 10 та эди
Очилмабди нечтаси?

$$10-5=5$$

У шохдадир 7 қуш
Бу шохдадир 2 қуш
Учиб кетса 5 таси
Шохда қолар нечтаси?

$$(7+2)-5=4$$

Аъзам тутди 4 сазан
Султон тутди 3 чўртан
Собит тутди 2 лаққа
Нечта балиқ чикди кирг оққа?

$$4+3+2=9$$

Оппоқ товуқ дон чўқир
Сув ичади қораси.
Қанча товуқ бўлади,
Қўшилг анда оласи.

$$1+1+1=3$$

Ойим берди беш анор,
Ўзимда ҳам учта бор.
Санаб билсанг айтақол,
Менда нечта анор бор?

$$5+3=$$

Адам ва ойим бор яна бувим,
Мақтабг а қатнар опам Муяссар.
Заводда ишлар амаким Акбар,
Ҳаммамиз нечта? Топинг чи Аббор.
Симг а қўнг ан уч қалдирг оч,
Келиб қўнди бештаси.
Сўнг иккитаси учиб кетди,
Қалдирг очлар нечта қолди.

$$1+1+1+1+1=5$$

$$(3+5)-2=6$$

Қўлимда бор учта ёнг оқ,
Чўнтаг имда иккита.
Ўртоғ имда ҳам шунча,
Ҳамма ёнг оқлар қанча?

Икки айик талашиб,
Тўрта анжирни йеди.
Учинчиси ҳам келиб,
Иккита анжирни йеди.
Аг ар қўшиб санасак
Нечта анжирни йеди.

$$4+2=6$$

Чўмилишарди кўлда,
Али, Вали ва Жалил.
Уларг а қўшилдилар,
Хасан Хусан ва Ҳалил
Ким жавобин айтади,
Чўмилди нечтаси.

$$1+1+1+1+1+1=6$$

Г улдаста тайёрлашг а,
Рано терди беш лола.
Унг а уч атирг улни,
Келтирди қўшни бола.
Г улларни қанчалиг ин,
Айтади қайси бола.

$$5+3=8$$

Сувг а тушг ан коптокни,
Олмоқчиди бир бола.
Унг а ёрдам беришди,
Икки қизу беш бола.
Коптоқни сувдан олг ан,
Жами нечта бола.

$$1+(2+5)=8$$

Сувг а ясаб солишди,
8 тача қайиқча.
Сузиб – сузиб чўкибди,
Иккитача қайиқча.

$$8-2=6$$

Ўйлаб сира бўлмабди,
Бизнинг жажжи айиқча
Қани сиз ҳам ўйланг чи,
Қолди қанча қайиқча.

Дарахтдаг и бодомни,
Қокиб термоқчи бўлдим.
Силкитг анда танаси,
Тўкилди 8 таси.

$$8-5=3$$

Укамг а бердим бешта,
Қолади менда нечта.

Тарбияланувчиларда эстетик ҳис-туйғуларини шакллантиришнинг муҳим воситалари сирасиг а табиат алоҳида ўрин эг аллайди., Табиат гўзалликларини анг лаш ва ҳис этишда болалар билан фасллар, табиат ўзг аришлари ҳақидаг и ва уларни табиат билан дўстона муносабатда бўлишлариг а, яъни уни авайлаб, асрайдиг ан, шунинг дек, уларда табиатг а эҳтиёткорона муносабатни шакллантириш орқали баркамол бўлиб вояг а етишларида қуйдаг и и шеърлардан ҳаракатли ўйинлар ташкил этиш ва ўтказиш ҳам тарбияланувчилар эстетик ҳис-туйғуларини шакллантириш мазмунини янада бойитади:

(Ҳаракат билан)

Кўлг а олиб қаламни
Чизамиз кенг оламни.
Ер, осмон, куёш, ойни,
Табиатни, чиройни.

(Ҳаракат би

Биз тердик г улда
Кўринг гўзал қал
Баландлиг и шунч
Пастлиг и шунча
Кенг лиг и шунча
Торлиг и шунча
Ўйлаб кўринг , ўй
Сиз ҳам г улдаста

Қушча (топишмоқ)

Шохдан-шоҳг а сакрайди,
Чуг ур-чуг ур сайрайди.
Қани уни ким айтар
Яна биз томон қайтар.

Тилла кўнғиз (Ҳаракат билан)

Тилла кўнғиз
Дейди «ғиз-ғиз»
Қўйвор мени
Ишим тиғиз

Ёмғ ир (Ҳарақат билан)

Бугун ҳаво бошқача
Чунон ог ир зил-зил.
Ертадан то кечгача
Ер узра сув мил-мил
Бирин-кетин томчилар
Синар гўё чил-чил.

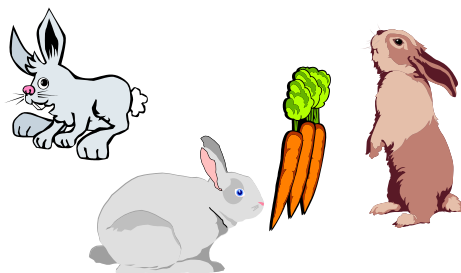
Бузоқча

Яйловда бир бузоқча
Аразлайди тўдадан.
Кетиб қолиб узоққа
Адашибди подадан.

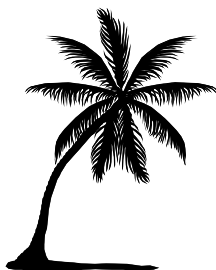
Қуёнчалар

Сабзи экар қуёнлар,
Қуёнлар — ёш дехқонлар.
Хуш кўришар сабзини,
Туш кўришар сабзини.
Сабзи унар бир дона
Қуёнвойлар парвона.

Шамол (Ҳарақат билан)

Шамол ғир-ғир елади,
Ёмғ ир тик-тик ёг ади.
Ҳар битта ўқувчи
Керак буни билиши
Бу — табиат ўзг ариши.

Яшининг да ур, ур!
Булут бўлиб бир зумда
Так-так ёмғир ёг ворди.
Соябонсиз болалар
Уй томон чопиб қолди.

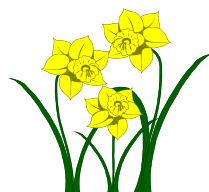

Байрам куни шарларни
Шишириб безаб қўйдим
Учирмасин шамол деб,
Мен уни бог лаб қўйдим.

(Ҳарақатли машқ)

Шамол г ул бандларини
Секин-секин тебратди.
Г улнинг хушбўй ҳидини
Ҳар томонг а тарқатди.

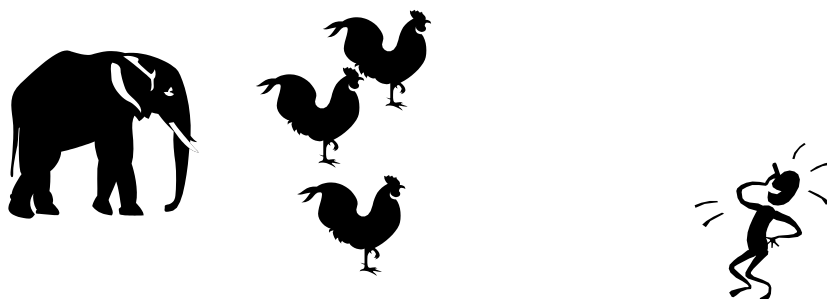
Қуз (Ҳарақатли машқ)

Сойлар оқар шилдираб,
Қуёш чиқар милтираб.
Шамол ғир-ғир йелади
Бу фасл қуз бўлади.

Қиш (Харакатли машқ)

Қор худди гул баргидек
Чор-атрофг а сочилар.
Уйларнинг мўрисидан
Тутун чиқар бўралар,
Бунда ҳаво совийди
Майдончамиз музлайди.
Ҳамма буни билади.
Бу фасл қиш бўлади.

Деҳқон бувам димоғ и

Чоғ , чоғ , чоғ .
Бўлар ҳосил хирмони
Тоғ , тоғ , тоғ .

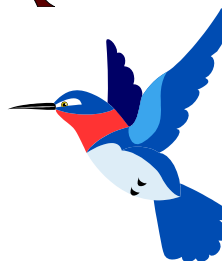
(Харакатли машқ)

Кушлар шохда сайрайди,
Учиб, кўниб яйрайди.
Шамол эсади ғир-ғир
Япроқлар шилдир-шилдир.

Тўрғ ай (Харакатли машқ)

Тўрғай, тўрғай, ҳай тўрғай
Жим ўтирсанг не бўлғай!
Тўрғ ай баланддан боқиб,
Дейди қанотин қоқиб:
— Айлаганимда парвоз
Дилим равшан бўлар бир оз.

Олақарг а

Олақарг а «қағ» деди
Менинг вақтим чоғ деди.
Севган уйим дарахт-у,
Ўйнар йерим боғ , деди.
Олақарг а «қағ » деди
Менинг вақтим чоғ , деди.
Меҳмон келар уйингга
Кўрпачани қоқ, деди.

Осмонжоним

(*Еколог ияни асраш ҳақида*)

Сариқ тутун, қора тутун
Осмонимдан қоч, қоч!
Захар кукун, захар кукун
Осмонимдан қоч, қоч!
Осмонжоним, осмоним
Поклиг инг ча тур, тур.
Тутунларни, кукунларни
Яшининг да ур,ур!

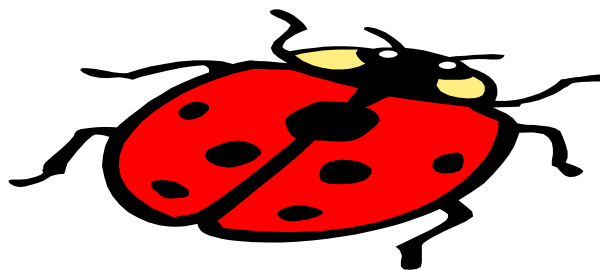
Тунда кўриб чўқ дейман,
Тонг да турсам ёқ дейман (*Юлдуз*)

Ойна эмас жимирлайди,
Тек туролмас қимирлайди (*Муз*)

Илон изи ёруғ нур
Булутларни кучади.
Жаранг дор овозидан
Еру-осмон кўчади. (*Момақалдироқ*)

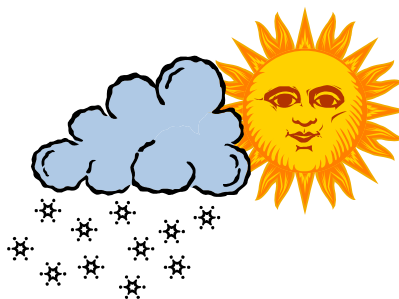
Тилла Қўнг из

Тилла қўнг из тутиб олдим,
Яйраб хурсанд бўлиб қолдим.
Ип солмадим оёғ иг а,
Зерикиш ёқ бу ёғ иг а.
Қўнг из ёзиб қўш қанотин
Учиб қолди шу заҳоти.
Чарчаг аним билинг анди-да
Кўзим аста илинг анди-да.

(Ҳарақатли машқ)

Чакки томди буғ отдан
Чак-чак-чак,
Қуёш кулди мовий кунда
Ярк-ярк-ярк.
Қиш бобонинг қор чопони
Сўкилди, сўкилди
Кўз ёшлари томчи бўлиб
Тўкилди, тўкилди.

Қирлар бағ ри қандай соз-а
Қир ҳавоси соф ва тоза.
Серкиллайди кўзичоқлар,
Диркиллайди гул-лолалар.
Алвон-алвон шодликларим,
Жаҳон-жаҳон оқ уфқлар.
Ақлим олди гўзал қирда,
Меҳрим олди.

Табиятга а оид топшмоқлар

Е каби у думалок
Ўзи эса ўйинчоқ.
Осмонда у яраклаб
Кулиб турар чарақлаб. (қуёш)

Гоҳ баркашг а ўхшайди,
Гоҳ бобонинг ўроғи.
Тунда пайдо бўлг анда
Яшнаб кетар эл боғи. (Ой)

Баҳайбат фил сув пуркар,
Томоша қилар Ҳулкар.
Товуқлар чўчиб кетди.
«Қо-қолаб» қочиб кетди.

Мактабгача тарбия муассасаларида тарбияланувчилар эстетик ҳис-туйғуларини шакллантиришда улар билан ўтказиладиган ан байрам тадбирлари катта аҳамиятга эга бўлиб, бир вақтда уларнинг ҳам жтимой, мусиқий, маънавий, бадиий эстетик жиҳатдан ҳам ривожланишлари омили бўла олади. Қуйдаг и байрам тадбири сценарийларини тавсия этиш мақсадга мувофиқ:

«МУСТАҚИЛ ЮРТ ЭРТАСИМИЗ, ИСТИҚЛОЛНИНГ ЭРКАСИМИЗ!»

НОМЛИ

1-ИЮН ХАЛҚАРО БОЛАР КУНИГА БАГ ИШЛАНГАН БАЙРАМ СЦЕНАРИЙСИ

Бошловчи: Қадрли, болалар! Бугун сизлар билан 1-июн Халқаро Болалар нимоя қилиш куни байрамига байрам қилиш учун йигилдик. Барчангизни ушбу байрам билан табриклайман! Келинглари бунги байрамимизни болалар қўшиқ билан бошлаймиз.

Бошловчи: Уйғонар чўққилар устида офтоб,
Ям-яшил водийга сочиб олтин нур.

Ўзбеклар юрти бу навқирон, озод,
Заминда мусаффо ўлкасанмаг рур.
Оқар дарёларинг айкириб оқсин,
Соғлом авлодларинг баркамол ўссин.
Тинчлик, омонлик шиоринг бўлсин
Юртинг бой ҳамиша соғ омон бўлсин.

1 бола: Ўзбекистон фарзандимиз,
Мустақил юрт дилбандимиз.
Элимизнинг эркасимиз,
Ватанимиз эртасимиз.

2 бола: Боболарг адавомчи,
Истикболнинг таянчи.
Кўкка етар орзулар,
Биз Ватаннинг ишончи.

“Рақс”-----

Шўх мусиқа остида даврага Билмасвой кириб келади .

Билмасвой:Ие, бу ерда нима бўляпти. Бунчаям одамлар кўп .

Бошловчи: Ҳа , Билмасвой! Салом йўқ , одоб йўқ , алик йўқ 2та сумкани кўтарволиб
қаерг а кетяпсан ?

Билмасвой: Эй! Шуниям билмайсизми , байрамга кетяпман !

Бошловчи: Хўб яхши , байрамга кетяпман , санашни , ёзишни, ўқишни биласанми?

Билмасвой: Эй! Мани нима деяпсиз! Қойиллатаман !

Бошловчи: Бўлмаса сени бир синайликчи. 2+2 неччи бўлади.

Билмасвой: 3 бўлади .

Бошловчи: Тўғ рими болалар!

Болалар: Йўқ, нотўғри 4 бўлади .

Бошловчи: 1+1 кўшсак неччи бўлади .

Билмасвой: Бе.....Шуниям билмайсизми, 11 бўлади . 11 трамвай борку 2 оёқ..

Бошловчи: Тўғрими болалар !

Болалар: Йўқ, нотўғри 2 бўлади .

Бошловчи: Кўриниб турибди қойиллатишингни. Унда сени спорт билан синаб кўрамиз

Арқонн тортиш мусобақаси

Бошловчи : Мана бунақа бўлади спорт мусобақаси шуниям эплотмадинг ку. Яна ақилли еканмиш. Ахир бугун қана кунлигини ҳам билмайсан. Туғрими.

Билмасвой: 1-сентябрку Бугун мактабга борадиган кун тўғрими болажонлар

Болажонлар ЙЎҚ. Буг ун 1-июн болалар куни.

Бошловчи: Эй ландовур шуниям билмайсами Болалар куни бугун қани бир шерлардан айтиб берчи. Биласанми? Ёки Ватан нималиги биласанми

Билмасвой : ЙЎҚ билмайман.

Бошловчи: Унда бизнинг болаларадан эшитиб ва ўрг анг ин.

Бошловчи: ВАТАН-бу қандай сеҳрли маконки, унинг ҳимояси, тинчлиги деб халқлар жонини аямайди. Уни қандай жозибаси борки, эгалари бег оналарг а берг иси келмайди.

1 бола: Уни қандай жозибаси борки, эгалари бегоналарга бергиси келмайди.

Буюк бобомиз Амир Темур ўзбекнинг ана шундай фарзанди эдилар. Жалолиддин Манг уберди ҳам шулар қаторидандирлар.

2бола: Ватаннинг қандай меҳри борки ундан йироқлашсанг ўзига тортади. Бир умр ўз вататанини соғиниб ўтган Мирзо Бобури бор бу ватаннинг.

3бола: Бу улуг аждодларимиз ўзлари яшаган вақтларида ҳам ватанларининг мустақил ва озод бўлишини орзу қилганлар ва шу йўлда курашганлар.

“ЎЗБЕКЧА “РАҚС” ИЖРО ЭТИЛАДИ.

Бошловчи: Болалар, ҳозир қанақафасл?
Болалар: Ёз!

Бошловчи: Ёзни қанақа ойлари бор?
Болалар: Июнь, июль, авг уст !.
Бошловчи: Жудаям тўг ри .

Бола: Қатор-қатор бўлишиб, юрамиз илдам шахдам.
Кучг а, завққа тўлишиб, куйлаймиз яйраб ҳар дам.

Бола: Бизнинг авлод ёш авлод, ҳар бириша қодир мард.
Алпомишдек ботиру, барчинойдек сарвқомат.

Бола : Авлодимиз хўп доно, юрт ишқида ёнадур.
«Соғ лом танда соғ ақл», деган бизнинг шиор
бор.

Бошловчи: Болажонлар қаранг лар даврамизг а меҳмон бўлиб Ёз
кириб келяпти-ку!

(Муסיқа остида Ёз кириб келади. Қўлида сариқ 2 ул)

Ёз: Салом азиз болажонлар! Мана мен ўлкангизга ташриф буюрдим.
Мен сизларга
қуёшни, камалагу ранг баранг гулларни, мевалару, мазза қилиб чўмиладиган
сонияларни олиб келдим. Ёз мобайнида сизлар ўсасизлар, кучларингга куч
кўшилади, чунки қуёш нурлари сизлара ҳузур бахш этади. Сув ҳазаларидаги
сувлар сизларни жонлантиради. Соғлом кучли ва бақувват қилади. Илик ёз
шаббодаси эсса сизларни эркалайди. Қани болалар айтингларчи Ёз шиори
нима?

Болалар: Қуёш, сув, тоза ҳаво-танга беради даво.

Ёз: Жудаям тўгри болажонлар. Бугун мен сизларга боғимдаги гулларимдан
ола келдим.

Бу гул оддий эмас сеҳрли. Унинг ёрдами билан биз саёҳатга чиқамиз.
Фақатина сеҳрли сўзларни айтсак бас.

« ГУЛ » РАҚСИ ИЖРО ЭТИЛАДИ.

Ёз: Келинлар бўлмаса болажонлар, сеҳрли сўзни ҳаммамиз биргаликда
айтайлик.

Ҳамма: Гул, гул, гул!
Тилагимни
Бажоқил.

Ёз: Биз қувноқлар даврасига тушиб қолайлик.

ШЕЪР, ҚЎШИҚ ВА РАҚСЛАР ИЖРО ЭТИЛАДИ.

Ёз: Болажонлар келинлар энди топишмоқлар мамлакатига саёҳат қиламиз.

Ҳамма: Гул, гул, гул!

Тилагимни

Бажоқил

Ёз: У тушганда дала қир

Кулади қиқир-қиқир (ёмғир).

Қўлсиз оёксиз эшик очар (шамол).

Ўйиб олдим юзи йук (сув).

Кўзга кўринмас қўлга илинмас

Усиз ҳеч жойда ҳаёт ҳам бўлмас (ҳаво).

(болалар топишмоқ жавобларини ўйлаб айтиб берадилар)

Ёз: Қани болалар сеҳрли сўзимизни айтишда давом этамиз.

Ҳамма: Гул, гул, гул!

Тилагимни

Бажоқил.

Ёз: Биз рақсга тушайлик

РАҚС. -----

Билмасвой: Болалар! Биласизларми, мен ўзимни жудаям яхши ҳис қиляпман. Чунки мен сизлар билан югурдим, сакрадим, ўйнадим, мазза қилдим. Энди мен кетаман хайр, болажонлар.

Бола: Ўлкамизга кириб келди олтин ёз,

Йўлларида чаманзорлар поёндоз.

Ёшлик куйи жаранг лайди шўх овоз,

Ўлкамизга кириб келди олтин ёз.

Бола: Салқин бог ча богларида ўйнаймиз,

Дўстларимиз завқи билан қувнаймиз.

Тиниқ сувда чўмиламиз яйраймиз,

Салқин бог чабог ларида яшнаймиз.

Бошловчи: Болалар биз яхши ва тинч яшашимиз учун, осмонимиз мусаффо, еримиз гўзал, гуллар ва ўсимликларга а, мева-ю сабзавотларга бой бўлиши. Ариқ ва дарёларимизда сувлар оқиб туриши учун доим она табиатимизни асрашимиз, унга тўғри муносабатда бўлишимиз лозим. Биздан кейин келади-ган авлодларга ҳам гўзал табиатни қолдиришимиз керак. Яна бир бор барчанинг изни мустақиллик куни билан табриклайман. Ватанимизда барча яхши нарсалар болалар, яъни сизлар учун яратилаётганини эслатиб ўтаман. Барчанинг изни қувноқ рақсга таклиф қиламан!

Оммавий рақс.

(рақс вақтида болалар бошлари узра ранг -баранг шарлар ёғ дирилади).

“Болаларга беринг дунёни” тадбир

сценарийси

Бог ча ҳовлиси байрамона безатилг ан. Озодбек Назарбековнинг “Баркамол авлод” мусиқаси остида барча г уруҳ болалари давраг а кириб ўз жойларини эг аллайдилар.

Бошловчи:

Турли туман болалар кўп жахонда
Йиғилсалар минг -минг майдонга
Дунё юзи Яна тинчу кенг бўлса
Ҳар боланинг бахти доим тенг бўлса.
Ватанини, онажонин севсалар.
Улар меҳрин, ғамхўрлигин сезсалар.

Ассалому алайкум жажжи болажонлар! Мана бугун биз азиз болажонларимиз учун “Болаларга беринг дунёни” мавзусида тадбир ўтказмоқдамиз. Сизларни ушбу шодиёна билан муборакбод этамиз. Мана минг шукурки биз хур, озод, эркин диёрда яшаш завқини сурмоқдамиз. Доимо мақсадимиз ТИНЧЛИК бўлсин.

“ЎЗБЕКИСТОН МАДХИЯСИ” – янғ райди.

Бола:

Тинчлик керак ер юзига
Тинчлик керак оламга.
Тинчлик сўзи қанот қоқсин.
Нур таратиб оламга!

Болалар “ТИНЧЛИК БЎЛСИН “ кўшиғини куйлайдилар..

Бола:

Тинчлик жуда соз тўкин-сочинёз.
Ўқ товуши чиқмас, янғрар кўшик соз.

Бўлмасин уруш, ўт тушар ҳар ён.
Тинч, ширин турмуш бўлади вайрон.

Болалар “ _____ ” рақсини ижро этиб берадилар.

Бола: Тинчлик истар бутун олам.
Тинч яшашни севар одам.
Барча эллар дўст қадрдон.
Дўстлик уйи Ўзбекситон.
Биз шодликни куйлаймизшод
Тинчлик билан уйлар обод
Доимо тинч бўлсин жахон
Тинчлик бўлса юрт фаровон.
Дўстлик, тинчлик шиоримиз
Тинчлик элу диёримиз!

Болалар “ _____ ” рақсини ижро этиб берадилар.

(Шўх мусиқа остида Боқивой ва Афанди кириб келадилар.)

Афанди: Ие, ие Боқивой биз қаерга келиб қолдик?

Боқивой: Билмадим, билмадим, ҳеч кўзларимга ишонмаяпман. Бу ерда сайл бўлаяптими?

(Болалар бири расм чизг ан, бири дорбоз ўйинини ўйнаг ан, бири шахмат-шашка ўйнаг ан ва ҳ.к)

Афанди: Қарая! Бир томонда кураги ерга тегмаган полвонлар, бир томонда курашчилар, бир томонда спортчилар, бир томонда рассомлар, бир томонда дорбозлар-ку- а!

Боқивой: Афанди! Бу ёққа келинг ... мана бу болалар иккиовимизни расмимизни жуда қойилмақом қилиб чизишиптими? Барака топг урлар!

Афанди: Қани.. қани.. оббоо яшшавор шоввоз, келажакда катта Рассом бўлиб етишгин. Ие, ие дорбоз ўғлим сен нимаг а ўйнамай индамасдан турибсан.

Дорбоз: Олдин фотиҳа беринг , кейин ўйинни бошлайман!

Афанди: Ие шунақами? Кани бўлмаса.. Иллоҳо омин,юртимизтинч

бўлсин, олайлик, олдирмайлик, шундай фаровон ҳаётни яратиб берг ан юртбошимизнинг ҳам умрлари узоқ бўлсин. Ҳеч ҳам завол кўрмайлик, Оллоху Акбар!

Муסיқали “ДОРБОЗ” ўйини.

Бошловчи: Келинлар даврамизг азиз меҳмонлар, хуш келибсизлар!

Афанди: Ассалому алайкум қизим,бу ерда ўзи нима бўляпти?

Бошловчи: Бугун бобожон байрам шодиёнаси“Болаларга беринг дунёни” тадбири бўляпти

Боқивой: Вой! Мен ҳам уларг а дунёда қанақа яхшиликлар бўлса хаммасини бераман.Кани бирортаси бирор нарса десинчи нима қилар эканман.

Бошловчи: Боқивой ва Афанди болажонларимиз сизлар билан ўйин ўйнамоқчилар.

Афанди: Э... буг ун байрам албатта ўйнаймизда. Менчи келаётиб Бог имиздаг и меварахтларидан мевалар териб олг ан эдим. Ҳозир бўлмасам“Меваларни ким кўп териш”-ўйининиўйнаймиз.

“ҲАРАКАТЛИ ЎЙИНЛАР”.

Болалар “_____” рақсини ижро этиб берадилар.

Бола: Соғинч билан тонглари отар.
Эркаланиб тоғлари ётар.
Ҳар гиёҳни нур кули билан
Сийпаб куёш ўзи ўйғотар.
Нурли бустон хур гулистоним
Тилда достонЎзбекистоним!

Бола: Шу ўлканинг эркаси бизлар
Ҳам буг уни эртаси бизлар
Ворислари биз ўғил-қизлар
Нурли бустон хург улистоним
Тилда достонЎзбекистоним!

Бола: Кўк юзин яшнатар минглаб юлдузлар
Ер юзин янгратар ўғил ва қизлар

Биз ернинг юлдузи юрт ўғил-қизи
Биз билан порлагай гул Ватан юзи

Энди навбат қизиқарли аскияларга.

Қиз: -Сардоржон!

Бола:-Лаббай!

Қиз:-Гулмисиз, сумбулмисиз, жамбилмисиз, райҳонмисиз?

Бола: Айтганингизман.

Қиз:-Мен сизга айтсам, ушбу тадбирда шеър айтаман деб чираниб
“лоладек” қизариб кетибсиз- ку.

Бола: -Насибахон!

Қиз:-Лаббай!

Бола:-Гулмисиз, сумбулмисиз, жамбилмисиз, райҳонмисиз?

Қиз: Айтганингизман.

Бола:-Мен сизга айтсам, ушбу тадбирда кийган қўйлагингиз билан
“Атиргулман” деб ўйлаяпсиз шекилли.

Қиз: -Ойбекжон!

Бола:-Лаббай!

Қиз:-Гулмисиз, сумбулмисиз, жамбилмисиз, райҳонмисиз?

Бола: Айтганингизман.

Қиз:-Мен сизга айтсам, ушбу тадбирда ҳамманинг димоғини чоқ қилман
деб “Настарин” гулидек ҳид таратяпман деб ўйлаяпсиз шекилли.

Бола: -Дилнозахон!

Қиз:-Лаббай!

Бола:-Гулмисиз, сумбулмисиз, жамбилмисиз, райҳонмисиз?

Қиз: Айтганингизман.

Бола:-Мен сизга айтсам, рақсга тушаман деб “мойчечак” (ромашка) гулидек оқариб кетибсиз-ку.

Бошловчи:Энди навбат хазил шеърларга марҳамат болажонлар.

Бола: Чўмилади мазза қилиб тиниқ анҳорда Мавлон.
Қирг оқда-чи ечинмасдан туради Жавлон ҳайрон.
-Чўмилмайман, Чуқур-ку – деб Жавлон сираям кўнмас.
-Ишонмасанг , қараг ин, сув-ўрдақларни ҳам кўммас!

Бола: -Бўри қуённи тутмай нега пайсалга солар?
-Қизиксан, тутиб еса мультфильм тугаб қолар.

Бола: Юввош эди эшак жуда ҳам,
Миниб олди иккита одам

Бола: Шафтолининг шохлари камалакдай эгилг ан,
Бирдан синиб кетса-я эх, унга қийин экан.
Раҳмим келди жуда ҳам, бўлмайди қараб турсам:
Ейишвордим мевасин дарахтг а бериб ёрдам.

(Муסיқа остида Ёзкирибкелади. Қўлида сариқ 2 ул)

Ёз: Салом азиз болажонлар! Мана мен ўлкангизг а ташриф буюрдим. Мен сизларга қуёшни, камалагу ранг баранг гулларни, мевалару, мазза қилиб чўмиладиган сонияларни олиб келдим. Ёз мобайнида сизлар ўсасизлар, кучларингга куч кўшилади, чунки қуёш нурлари сизларга ҳузур бахш этади. Сув хавзаларидаги сувлар сизларни жонлантиради. Соғлом кучли ва бақувват қилади. Илиқ ёз шаббодаси эса сизларни эркалайди. Қани болалар айтинглари Ёз шиори нима?

Болалар: Қуёш, сув, тоза ҳаво-танга беради даво.

Ёз: Жудаям тўғри болажонлар. Бугун мен сизларга боғимдаги гулларимдан ола келдим.
Бу гул оддий эмас сеҳрли. Унинг ёрдами билан биз саёҳатга чиқамиз.
Фақатгина сеҳрли сўзларни айтсак бас.

РАҚСИ ИЖРО ЭТИЛАДИ.

Ёз: Келинг лар бўлмаса болажонлар, сеҳрли сўзни ҳаммамиз биргаликда айтайлик.

Ҳамма: Гул, гул, гул!
Тилагимни
Бажо қил.

Ёз: Биз қувноқлар даврасига тушиб қолайлик.

ШЕЪР, ҚЎШИҚ ВА РАҚСЛАР ИЖРО ЭТИЛАДИ.

Ёз: Болажонлар келинг лар энди топишмоқлар мамлакатиг а саёҳат қиламиз.

Ҳамма: Гул, гул, гул!
Тилаг имни
Бажоқил

Ёз: У тушганда дала қир
Кулади қикир-қикир (ёмғир).
Қўлсиз оёксиз эшик очар (шамол).
Ўйиб олдим юзи йук (сув).
Кўзга кўринмас кўлга илинмас
Усиз хеч жойда ҳаёт ҳам бўлмас (ҳаво).

(болалар топишмоқ жавобларини ўйлаб айтиб берадилар)

Ёз: Қани болалар сеҳрли сўзимиз ни айтишда давом этамиз.

Ҳамма: Гул, гул, гул!
Тилагимни
Бажоқил.

Ёз: Биз рақсга тушайлик

РАҚС. -----

Бошловчи: Азиз болажонлар, бизга шундай шароитларни яратиб бераётган президентимиз Ш.М.Мирзиёвга ушбу кундан фойдаланиб, катта раҳматлар айтамиз. Чунки, сизнинг шодон, дуркун ва мустақил Ўзбекистонимизнинг етук фарзанди бўлиб етишишларингда ўз куч ва ғайратларини аямай иш юритмоқдалар. Уларнинг Мактабгача таълим муассасаларини яхшилаш, ўсиб келаётган авлодни кўллаб қувватлаш бўйича бир қанча фармонлари тадбиқ этилди. Шунингдек Президентимиз 2017- 2021 йилларга мўлжалланган Ҳаракат стратегияси ҳақидаг и фармонни имзолади.

Бола: Ўзбекистон президенти Ш.М.Мирзиёев томонидан 2017-2021 йилларда Ўзбекистонимизни ривожлантиришни бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини тасдиқлади. Унда:

Бола: Давлат ва жамият қурилишини такомиллаштириш

Бола: Қонун устуворлигини таъминлаш ва суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ қилиш

Бола: Иқтисодиётни яна дариво жлангириш валибераллаштириш

Бола: Иижтимоий соҳани ривожлангириш

Бола: Ҳавфсизлик, миллатлараро тотувлик ва диний бағрикенгликни таъминлаш, чуқур ўйланган, ўзаро манфаатли ва амалий руҳдаги ташқи сиёсат юритишга йўналтирилган.

Бола: Харакатлар стратегияси ўзининг рамзий маъносига эга.

Бола: Мовий ранг -Осмон ва тоза сув ҳамда буюклик рамзи.

Бола: Сиёҳ ранг -Устиворлик ва ор номуслик рамзи.

Бола: Сарик ранг - куч-қудрат бойлик рамзи.

Бола: Қизил ранг - ҳаёт, муҳаббат ва дўстлик рамзи.

Бола: Оқ ранг - оқ кўнгиллик, тинчлик ва беғуборлик рамзи.

Бошловчи: Раҳмат болажонлар! Сизларга келгусида ушбу йўналишлардан қадам босишларингда омадлар тилаб қоламиз.

Бошловчи: Уйғонар чўққилар устида офтоб,
Ям-яшил водийга сочиб олтин нур.

Ўзбеклар юрти бу навқирон, озод,
Заминда мусаффо ўлкасан мағрур.
Оқар дарёларинг ҳайкириб оқсин,
Соғлом авлодларинг баркамол ўссин.
Тинчлик омонлик шиоринг бўлсин
Юртинг бой ҳамиша соғ омон бўлсин.

Бола: Ўлкамизга кириб келди олтин ёз,
Йўлларида чаманзорлар поёндоз.
Ёшлик куйи жаранг лайди шўх овоз,
Ўлкамизга кириб келди олтин ёз.

Бола: Салқин боғча бог ларида ўйнаймиз,
Дўстларимиз завқи билан қувнаймиз.
Тиниқ сувда чўмиламиз яйраймиз,
Салқин боғча бог ларида яшнаймиз.

Бошловчи: Болалар биз яхши ва тинч яшашимиз учун, осмонимиз мусаффо, еримиз гўзал, гуллар ва ўсимликларга а, мева-ю сабзавотларга бой бўлиши. Ариқ ва дарёларимизда сувлар оқиб туриши учун доим она табиатимизни асрашимиз, унга тўғри муносабатда бўлишимиз лозим. Биздан кейин келадиган авлодларга ҳам гўзал табиатни қолдиришимиз керак. Яна бир бор барчанигимизни мустақиллик куни билан табриклайман. Ватанимизда барча яхши нарсалар болалар, яъни сизлар учун яратилаётганини эслатиб ўтаман. Барчанигимизни қувноқ рақсга таклиф қиламан!

Оммавий рақс.

(рақс вақтида болалар бошлари узра ранг -баранг шарлар ёғ дирилади).

Хулоса ва тавсиялар

Республикаимизда таълим тарбия мазмуни жамиятимизнинг устувор мақсадларини ифодалаган ҳолда ҳар томонлама етук баркомол шахсни шакллантиришни назарда тутди. Демократик, инсонпарвар жамият барпо этиш албатта жамият аъзоларини, хусусан, ёш авлод тарбиясининг мазмуни самарали ташкил этиши ва натижасига кўп жиҳатдан боғлиқдир. Бошланган 2019- йил «ФАОЛ ИНВЕСТИЦИЯЛАР ВА ИЖТИМОЙ РИВОЖЛАНИШ ЙИЛИ» деб эълон қилиниши ҳам жамиятимизнинг устувор мақсадларини рўёбга чиқаришнинг амалий моҳиятини ўзида ифодалайди. Обод турмуш қалб ободлигидан бошланади. Зеро қалб обод бўлиши инсондан эзгуликка бойинган гўзалликни ҳис этишни тақозо этади. Бу эса ўз ўрнида эстетикадир. Эстетик тарбия, хусусан, эстетик ҳис-туйғу тарбияси кишилар, жамият ҳаётида муҳим ўрин тутди. Гўзалликни кўриш билиш, уни тушиниш ва ярата олиш кишининг маънавий етуклиги ифодасидир. Ушбу қўлланма яратилиши мазмуни ва моҳияти ёш авлод тарбиясида, хусусан мактабгача таълим муассасалари тарбияланувчиларида эстетик ҳис-туйғуларини шакллантириш тизмини ёритишга қаратилади. Олиб борилган кузатиш ва тажрибалар асосида тарбиячи, бўлғуси шу соҳа эгалари – талабаларга таълим муассасалари тарбияланувчиларида эстетик ҳис-туйғуларини шакллантириш борасида қуйидаги тавсияларни бериш ўринлидир:

1. Мактабгача таълим муассасалари тарбияланувчиларида эстетик ҳис-туйғуларини шакллантириш мақсад ва масалаларини жамиятимиз мақсадларидан келиб чиқиб белгилаш ва амлга ошириш кераклиги;
2. Хар бир машғулоти ва бошқа ишлар болаларда эстетик ҳис-туйғуларини шакллантириш билан бир қаторда маънавий ҳис- туйғуларини шакллантириш уйғунлигини эсда тутиш, уларнинг эстетик қобилиятларини ўсишига хизмат қилишини ҳисобга олиш.
3. Эстетик ҳис-туйғу тарбиясида турли усул ва воситалардан ўринли фойдаланиш. Айниқса эстетик мавзудаги суҳбатлар мазмунини бугунги давр, жамиятимиздаги амалга оширилаётган оламшумул ишлар кишилар ўртасидаги муносабатлар гўзалигига қаратиш муҳимлигидир;

4. Тарбияланувчиларда гўзалликни ҳис қилишга қизиқиш ва интилишларини ҳамда эҳтиёжини тарбиялашни янада самарали усулларини қўллаш.
5. Тарбияланувчиларда эстетик ҳис-туйғуларни шакллантиришни муҳим воситаси сифатида санъат турлари рассомчилик, мусиқа, рақс кабиларга уларни жалб қилиш орқали уларда санъатга меҳр уйғотиш.
6. Мактабгача таълим муассасалари тарбияланувчиларини билан табиат бағрида сайр ва тарихий обидалар, музейларга экскурсиялар уюштириш;
7. Вақти-вақти билан ўқувчилар ижодий ишлари кўрг азмалари кўриклар ўтказиб бориши;
9. Тарбиячиларнинг тарбияланувчилар тарбиясига ягона педогогик жараёни таркибий қисми сифатида ёндашув кўникма ва малакаларга эгаллиги;
10. Хоналарини жиҳозлаш ва безаш ишларига жалб қилиш ишларини тарбияланувчиларга эстетик таъсирни ҳисобга олган ҳолда амалга ошириш.

ЛУҒАТ

Эстетик ҳис-туйғу - шахснинг воқеликка, табиат ва жамиятдаги ҳаётидаги иштироки, фаолияти жараёнида унинг билими, эҳтиёжи кабилардан келиб чиқувчи муносабати деб қараш тўғри бўлади. Ташқи дунёга эстетик муносабат аввало воқеликни ҳис – қилишдан, англашдан ва унга нисбатан муносабатдан иборатдир.

Эстетик ҳиссиёт – бу эстетик туйғу ёки эстетик ҳис – туйғулар бўлиб, унинг пайдо бўлиши кишидаги эстетик қизиқишга боғлиқ тушунча.

Эстетик англаш – ички нафосатни юзага чиқариш

Эстетик эҳтиёж – нафосатга ташналик, Эстетик ҳиссиёт – туйғулар ибтидоси,

Эстетик қизиқиш – интилиш объект ҳақида тушунчаларга эга бўлишни идрок этишга ҳозирланиш.

Эстетик тасавур – объектга ҳиссий кириб борувчи йўлак ижтимоий тасавури

Қувонч ҳисси – туйғу

Ҳайрат ҳисси – ёқимли, ачиниш

Эстетик қизиқиш – завқ – идрок – лаззат

Эстетик мушоҳада – фикрий фаолият бошқалар кўрмаган эшитмаган ҳис қилмаган нарсаларни кўради, эшитади, ҳис қилади.

Эстетик қадрият – бир неча эстетик хусусиятни ўзида мужжассамлаштирган қадриятдир.

Эстетик баҳо – субъектнинг объектга муносабати объектнинг қадриятини белгиловчи мезон бу шахсга жамиятга замонга боғланган.

Эстетик дид – нафосатни идрок этиш қобилияти фахм, ақл, фаросат, ахлоқ, дид, Эстетик қобилият тушунчалари билан боғлиқ икки томоннинг эхтирос ҳис ва ҳаяжони.

Эстетик идеаллик – эстетик баҳо – эстетик дид уйғунлиги шахс ёки ижтимоий ходисаларининг юксак намунаси комиллик мақсад тарзда қабул қилиниши.

Эстетик идеал ўзига хос гўзалик, улуғворлик мўжизавийликни санъатдан топиши.

Мактабгача таълим — Мактабгача ёшдаги болалар қизиқиши, иқтидори, индивидуал руҳий ва жисмоний хусусиятлари, маданий эҳтиёжларини инобатга олган ҳолда ҳамда болада маънавий меъёрларни шаклланиши, ҳаётий ва ижтимоий тажриба эгалланишини кўзда тутган ҳар томонлама ривожлантиришга қаратилган яхлит жараён;

ривожланиш — инсон танаси тузилиши, руҳияти ва хулқида биологик жараёнлар ҳамда атроф муҳит таъсирида рўй берадиган ўзгаришлар;

ривожланиш соҳаси — бола ривожланишидаги аниқ бир йўналишлар;

кичик соҳа — соҳанинг кичик гуруҳлари. Асосий соҳаларнинг кичик соҳаси ривожланишнинг маълум бир томонларини ўз ичига қамраб олади ва уларнинг аниқ бир ёналишини кўрсатиб беради;

кутилаётган натижа — болаларда кутилаётган билим, кўникма ва малакалар кўрсаткичи;

бола компетенцияси — маълум бир ёш даврига хос бўлган вазифаларни мақсадли бажариш учун етарли бўлган боланинг билими, кўникмаси ва малакалари ҳамда қадриятлари;

интеграция — бола таълими ва ривожланишидаги мазмун таркибий қисмлари ўртасидаги боғлиқлик;

инклюзив таълим — болаларнинг алоҳида таълим эҳтиёжлари ва индивидуал имкониятларини инобатга олган ҳолда таълим ва тарбия олинишини тенг таъминловчи жараён;

“Мен” концепцияси — болани ўзи ҳақидаги ишончлиги ва тасаввурлари тизими, унинг рефлексив фаолиятини бир қисми;

рефлексив фаолият — болада ўз тушунчалари ва хатти-ҳаракатларини англаш ва мустақил таҳлил қилиши асосида хулосалар шаклланиши жараёни.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. 2017 — 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаг и ПФ-4947 сонли Фармони.
2. Ўзбекистон Республикаси Мактабгача таълим вазирлиги и «Илк қадам» Мактабгача таълим муассасасининг Давлат ўқув дастури Т 2018.
3. Ўзбекистон Республикаси Мактабгача таълим вазирининг буйруғи “Ўзбекистон Республикасининг илк ва Мактабгача ёшдаги болалар ривожланишига қўйиладиган давлат талабларини тасдиқлаш ҳақида” Т 2018
4. Расулова М., Абдурахмонова Х. ва бошқалар. “Мактабгача ёшдаги болалар таълим- тарбиясига қўйиладиган давлат талаблари”. Т., Ўз ПФИТИ, 2000.
5. Мактабгача таълим давлат стандарти. Ўз ПФИТИ, Т., 1995-96.
6. П. Юсупова. «Мактабгача тарбия педагогикаси» «Ўқитувчи» Т., 1993 й.
7. О. У. Хасанбоева. “Оила педагогикаси”. Т., 2007 й.
8. Мактабгача таълим» журнали, 2006 йил, 3-сон.
9. Амирова. Г .А., Сулаймонов А.П., Джураева Б .Р. “Мактабгача таълим муассасаларда аппликация машғулоти”. Т., 2014.
10. Мактабгача таълимга қўйиладиган давлат талаблари. Т.: 2017
11. К. Хошимов ва бошқалар “ Педагогика тарихи” “Ўқитувчи нашриёти ” Т-2006 йил.
12. А. Зияев “ Болаларда эстетик ҳисни шакллантириш” “Узлуксиз таълим” Т- 2011 йил 1-сон.
13. . Х.Сапохонов “Этика ва эстетика асослари” “Фан ва технология” Т. 2009 йил.

**КБК:80.14(Ўзб)
М-10
УЎК:324.(18+24)**

ISBN 978-9943-563-50-6

Мамажонова Х , Мелибоева Ш.

Мактабгача ёшдаги болалар эстетик хис- туйгу тарбияси/ ўқув-услубий кулланма/-Тошкент:” NAVROZ”,2019.-56 б.

Нашриёт лицензияси № АІ 170 .23.12.2009й
Босишга рухсат этилдиЖ 15.06.2019.Буюртма№89.
Бичими 60 x 84 1/16 .Times New Roman гарнитураси.
Босма табоги ; 3,5.Адади: 100 нусха.
1000000, Тошкент, Амир Темура кўчаси,19
МЧЖ “PRINT2 25” МЧЖ босмахонада чоп этилди
Тошкент, Юнусобод 13, 49А

